

CultiVETing

Cultivating Entrepreneurship in the
Agrifood Sector through VET

Market study on future trends, on forecast
needs and professional profiles, on skills
anticipation related to the agri-food sector in
Albania and Kosovo

PROJECT INFORMATION

Akronimi	CultivETing
Projektit Titulli	Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agroushqimor përmes AFP-së
Numri	101129381
EU programme	Capacity Building in the field of Vocational Education and Training (VET)
Uebfaqja e projektit	https://cultiveting.eu/

Përgatitur nga

Organizata Autorët	UBT
Autorët	UBT Working Group
Data	Korrik 2024
Versioni	V1.0
Niveli i Shpërndarjes	PUB

Contents

Përshkrimi i shembullit.....	9
Pjesa 1. Tregu i punësimit në Shqipëri dhe Kosovë	11
Pjesa 2. Analiza e të dhënave të pyetësorit të mësuesve të AFP-së	28
Pjesa 3. Analiza e intervistave me sipërmarrës aktivë në fushat e bujqësisë, mjekësisë veterinare dhe ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë	40
Përfundime.....	43
Referencat.....	46

Falënderime

Falënderime të veçanta shkojnë për mësuesit e shkollave të AFP-së që na ndihmuan me pyetësorët dhe intervistat; për sipërmarrësit që ndanë me ne problemet e tyre në lidhje me punësimin e të rinjve; për partnerët e projektit për mbështetjen e tyre të vazhdueshme, sugjerimet dhe përmirësimin e raporteve.

Acronyms

Acronym	Full name
AI	Udhëzim Administrativ Sistemi i Bujqësisë, Njohurive dhe
AKIS	Sistemi i Bujqësisë, Dijes dhe Inovacionit
AQF	Korniza Shqiptare e Kualifikimeve
ATTC	Qendra e Transferimit të Teknologjisë Bujqësore
AUT	Universiteti Bujqësor i Tiranës
AVETAE	Agjencia për Arsim dhe Trajnim Profesional dhe Arsim për të Rritur
EARK	Agjencia e Republikës së Kosovës
EARK	Agjencia e Punësimit e Republikës së Kosovës
ECTS	Sistemi Evropian i Transferimit dhe Akumulimit të Krediteve
ETF	Fondacioni Evropian i Trajnimit
EU	Bashkimi Evropian
FAO	Organizata e Ushqimit dhe Bujqësisë
GDP	Produkti i Brendshëm Bruto
ICT	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
INSTAT	Instituti i Statistikave
ISCED	Klasifikimi Standard Ndërkombëtar i Arsimit
KAS	Agjencia e Statistikave të Kosovës
LMIS	Sistemi i Informacionit të Tregut të Punës
MARD	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
MED	Drejtoria Komonale të Arsimit
MES	Ministria e Arsimit dhe Sportit
MESTI	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit
MoSWY	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë
NAES	Agjencia Kombëtare për Punësim dhe Aftësi
NAVETQ	Agjencia Kombëtare për AFP-në dhe Kualifikimin
NESS	Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive
NGO	Organizatë Joqeveritare
NQA	Autoriteti Kombëtar i Kualifikimeve
OECD	Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim
PISA	Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve
SDG	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
SME	Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme
TPD	Zhvillimi Profesional i Mësuesve
VET	Arsimi dhe Trajnimi Profesional
VETI	Institucionet e Arsimit dhe Trajnimit Profesional
VTC	Qendrat e Trajnimit Profesional
WB	Ballkani Perëndimor.
UNDP	Programi i Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara

Hyrje

Ky raport është përgatitur në kuadër të “CultivETing: Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agrorishqimor përmes AFP-së”, në kuadër të programit Erasmus+, duke kërkuar të identifikojë problemet, boshllëqet dhe nevojat në tre nivele analize: studentët e AFP-së, profesorët e AFP-së dhe bizneset në dy vendet e projektit, Shqipërinë dhe Kosovën. Strategjia e arsimit dhe objektivat e OZH-së përpiqen të nënvizojnë cilësinë e sistemit arsimor dhe lidhjen e tij me kërkesat e tregut. Sipas Raportit të UNDP-së 2022, ekziston një mungesë lidhjeje midis shkollave dhe bizneseve, kryesisht në vendet në zhvillim dhe është thelbësore të mësohet nga përvoja e vendeve të zhvilluara si Gjermania ose Austria. Specialistët e AFP-së duhet të orientohen drejt nevojave të tregut. Nga ana tjetër, aktorët ndërkombëtarë kanë kërkuar prej shumë vitesh përfshirjen e të rinjve ruralë në sektorin bujqësor. Arsimimi i të rinjve është me rëndësi të madhe, duke pasur parasysh ndryshimet e rëndësishme që ekzistojnë midis tyre në aspektin e nevojave, aspiratave, qëndrimeve, zakoneve dhe vlerave të tyre. Përparimi i aspekteve personale, socio-ekonomike dhe shpirtërore të të rinjve ruralë varet nga njohja e hershme e nevojave, aspiratave, qëndrimeve, zakoneve dhe vlerave të tyre të jetës, si dhe nga ofrimi i udhëzimeve të duhura. VET systems in Europe rely on a well-developed network of VET stakeholders which is missing in developing countries in general and Western Balkan Countries in Particular. In EU countries these networks are governed with the involvement of social partners, such as employers and trade unions, and in different bodies, for example chambers, committees and councils¹.

Arsimi dhe trajnimi profesional (AFP) përbën një komponent thelbësor të sistemeve arsimore në Shqipëri dhe Kosovë. Objektivi kryesor i këtij hulumtimi tregu është të adresojë nevojat e reja të tregut të punës që vijnë si rezultat i futjes së politikave të reja dhe të ardhshme publike shqiptare dhe kosovare mbi arsimin AFP. Përmirësimi i sektorit do të ketë një ndikim të drejtpërdrejtë në administrimin e territorit, politikën dhe negociatat bujqësore,

¹ <https://education.ec.europa.eu/education-levels/vocational-education-and-training/about-vocational-education-and-training>

si dhe në inovacionin në zonat rurale. Është e domosdoshme që sektori publik të investojë në arsimin e lartë me qëllim modernizimin e arsimit AFP në përgjithësi dhe t'i kushtojë vëmendje më të madhe zonave rurale. Do të ishte e dobishme që universiteti, OJQ-të dhe operatorët e AFP-së të bashkëpunojnë rregullisht, duke organizuar seanca trajnimi në mënyrë të përhershme.

Metodologjia e tregut të punës është e organizuar në disa faza. Duke marrë parasysh se e ardhmja e arsimit AFP do të përmirësojë nivelin e njohurive, veçanërisht për individët që punojnë në fushat që lidhen me bujqësinë, mjedisin, administrimin e territorit, hartimin e politikave dhe vlerësimin rural.

Metodologjia e aplikuar përbëhet nga tre hapa kryesorë:

- 1) kryhet një diagnostikim i shpejtë i situatës së tregut të sektorit të AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë për të identifikuar situatën aktuale të sektorit, si dhe aftësitë dhe kompetencat kryesore të nevojshme për këtë qëllim.
- 2) për të identifikuar rëndësinë e nevojave dhe kërkesave të rinjve dhe për të identifikuar aftësitë e tyre, zbatohet një pyetësor dhe,
- 3) organizohen intervista me mësues dhe biznese për të identifikuar aftësi/kompetenca të mëtejshme.

Hapi i parë i rishikimit të tregut ishte hulumtimi i zyrës, i cili identifikoi nivelin e ndërgjegjësimit të aktorëve shqiptarë dhe kosovarë mbi konceptet e lartpërmendura. Më pas, u hartua një listë inventari e palëve të interesuara potenciale të përfshira në AFP me qëllim klasifikimin dhe marrjen e mostrave. Më pas, ekspertët e UAT-së identifikuan shkollat e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë, me qëllim që të merrnin mendimet e studentëve mbi boshllëqet, nevojat dhe progresin e ardhshëm të sektorit.

Për të validuar rezultatet e pyetësorit dhe për të plotësuar informacionin e mbledhur nga pyetësi, ne organizuam dy grupe fokusi. Grupi i parë i fokusit u zhvillua me studentë të zgjedhur të AFP-së nga UAT dhe grupi i dytë i fokusit u përbë nga profesorë të AFP-së. I gjithë procesi u lehtësua nga ekipi i projektit të UAT-së.

Faza e tretë iu kushtua hartëzimit të palëve të interesuara duke përdorur koncepte kyçe si: sektori i bujqësisë, arsimi inteligjent, siguria ushqimore, planifikimi dhe menaxhimi.

Më pas, intervistat u realizuan në detaje me një mostër të stratifikuar të përzgjedhur për secilin nga llojet e palëve të interesuara të identifikuara. Intervistat me sipërmarrës dhe mësues në fushat e Bujqësisë, Mjekësisë Veterinare dhe Ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë kanë gjeneruar disa përgjigje interesante. Intervista përmbante gjithsej pesëmbëdhjetë pyetje që u formuluan në një mënyrë të tillë që të ofronin një pasqyrë të qartë të aktivitetit sipërmarrës dhe vështirësive të ndryshme në këta sektorë specifikë. Në përgjithësi vihet re se nuk ka dallime themelore midis sipërmarrësve në Shqipëri dhe atyre në Kosovë.

Pra, intervistat na ndihmuan të identifikonim kompetencat dhe aftësitë e kërkuara kryesisht në aktivitetet e punës në AFP.

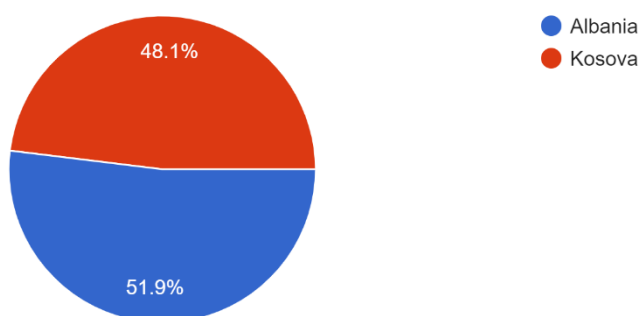
Procedura e marrjes së mostrave

Për qëllimet e këtij studimi, në Shqipëri dhe në Kosovë janë plotësuar 226 pyetësorë, që ishte më shumë se objektivi fillestar, i vendosur në takimin fillestar. Intervistat u zhvilluan në qershor-korrik 2024.

Nxënësit e shkollave profesionale në Shqipëri i përkasin shkollave të mesme profesionale dhe programeve dyvjeçare në Universitet. Ndërsa në Kosovë, studentët e regjistruar në studim janë vetëm një pjesë e shkollave të mesme profesionale. Grupmosha e të intervistuarve varion midis 14 dhe 22 vjeç në Shqipëri, ndërsa në Kosovë grupmosha e studentëve varion midis 14-18 vjeç. Lidhur me pyetjen e parë, rezulton se 51.9% e të anketuarve janë studentë nga Shqipëria dhe 48.1% nga Kosova.

Grafiku 1. Vendi i origjinës

Country of Residence:
206 responses

Burimi: Pyetësi

Të dhënat u mbledhën duke përdorur procedurën e marrjes së mostrave me top dëbore. Marrja e mostrave me top dëbore përdoret kur mostrat që shfaqin karakteristikat e dëshiruara nuk janë lehtësisht të arritshme (Naderifar et al., 2017). Kjo metodë përputhet me objektivin tonë për të rekrutuar pjesëmarrës nga grupet e synuara: studentë, mësues të AFP-së dhe sipërmarrës. Marrja e mostrave me top dëbore, e njohur edhe si marrje mostrave me referim, është një teknikë marrjeje mostrave jo-probabilitare. Kjo teknikë njihet edhe si marrje mostrave eksponenciale jo-diskriminuese me top dëbore (Biernacki & Waldorf, 1981). Subjekti fillestar i zgjedhur për grupin e mostrës shërben si burim i referimeve të shumta. Çdo referim pasues hetohet derisa të jetë mbledhur një numër i mjaftueshëm i mostrave të të dhënave primare. Një nga avantazhet e kësaj teknike marrjeje mostrave është aftësia për të rekrutuar popullata të fshehura, për të mbledhur të dhëna primare në një mënyrë me kosto efektive dhe për të përfunduar anketën në një periudhë relativisht të shkurtër kohore (Atkinson & Flint, 2001). Megjithatë, kjo teknikë marrjeje mostrave nuk është pa kufizime. Për shembull, mund të rezultojë në një mbimarrje mostrave të një rrjeti specifik kolegësh. Për më tepër, të anketuarit mund të ngurrojnë të japin emrat e kolegëve, gjë që mund të shkaktojë shqetësime etike. Për më tepër, nuk ka siguri në lidhje me përfaqësimin e mostrave të marra.

Përshkrimi i shembullit

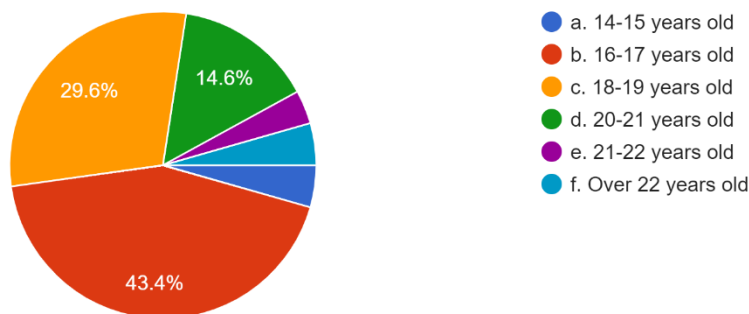
Siç tregon grafiku, mosha e të anketuarve rezulton të jetë shumica e grupmoshës 16-17 vjeç, rreth 43.4%, grupmosha 18-19 vjeç është rreth 29.6%, ndërsa 14.6% i përkasin grupmoshës 20-21 vjeç. *Graphic 2:*

Mosha e të anketuarve

Age:

226 responses

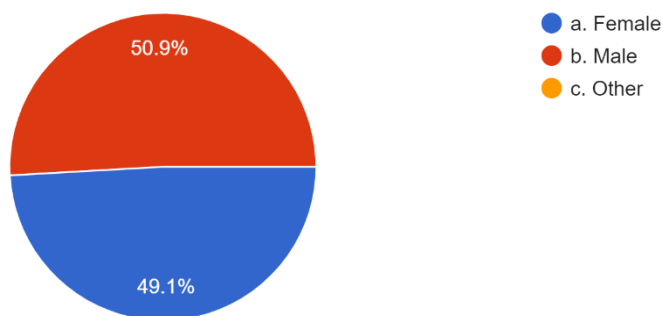
Burimi: Pyetësor

Si përfundim, të gjitha konsideratat duhet të kryhen duke pasur parasysh aspektin gjinor. Çështja mund të përshkruhet si e dyfishtë. Fillimisht, mosmarrja në konsideratë e gjinisë mund të rezultojë në përjashtimin e gjysmës së popullsisë dhe të forcës punëtore. Një rezultat i tillë do të ndikonte rrjedhimisht në produktivitetin dhe rritjen ekonomike. Së dyti, mungesa e konsideratave gjinore mund të përjetësojë paragjykimet ekzistuese gjinore dhe të pengojë zhvillimin e mëtejshëm.

Grafiku 3. Pjesëmarrja gjinore

Gender:

226 responses

Burimi: Pyetësor

Gjinia e të anketuarve rezulton të jetë në një raport pothuajse të barabartë, 50.9% burra dhe 49.1% gra.

Pjesa 1. Tregu i punësimit në Shqipëri dhe Kosovë

Në mjedisin bashkëkohor të biznesit, i cili karakterizohet nga ndryshime të vazhdueshme, është e domosdoshme që organizatat të mbajnë një vëzhgim vigjilent mbi madhësinë e tregut, analizën e aksioneve, modelet e rritjes dhe parashikimet. Kjo është thelbësore për ata që kërkojnë të ruajnë një avantazh konkurrues dhe të qëndrojnë në ballë të fushave të tyre përkatëse. Një kuptim i këtyre variablave kritikë u mundëson bizneseve të marrin vendime të informuara, të identifikojnë rrugët e mundshme për rritje dhe të vlerësojnë peizazhin e tregut për rreziqet e mundshme. Ndërsa përparojmë nga viti 2024 në vitin 2030, rëndësia e studimeve të madhësisë së tregut dhe aksioneve, modeleve të rritjes dhe parashikimeve bëhet gjithnjë e më e dukshme ndërsa sektorët lundrojnë nëpër transformime dinamike dhe teknologji të reja.

Arsimi i mesëm profesional është hartuar për të pajisur studentët me aftësitë dhe njohuritë e kërkuara për një gamë profesioneve dhe zanatesh, duke i përgatitur ata për punësim pas përfundimit të studimeve të tyre. Pozicioni i të rinjve në tregun e punës është një pozicion i cenueshëm, një fenomen i vërejtur jo vetëm në Shqipëri dhe Kosovë, por edhe në rajone të tjera të botës. Shqipëria dhe Kosova përballen me një mori sfidash që lidhen me punësimin e të rinjve, veçanërisht në zonat rurale. Këto sfida janë të ndërthurura me rritjen ekonomike, migrimin në nivel të lartë dhe varfërinë. Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD) deklaron se Shqipëria është ndër vendet më të prekshme nga eksodi i të rinjve dhe fuqisë punëtore për shkak të pasojave negative të pandemisë. Kjo shkaktohet nga mungesa e perspektivës, papunësia, korrupsioni dhe, në rast se gjejnë punë, paga e tyre e ulët. Shkalla e papunësisë tek të rinjtë (15-24 vjeç) është 25.6%. Krahasuar me vitin e kaluar, shkalla e papunësisë tek të rinjtë është rritur me 0.7 pikë përqindjeje (INSTAT 2024). Ndërkohë, në Kosovë të rinjtë përballen me sfida të konsiderueshme në kalimin nga shkolla në punë për shkak të çështjeve të cilësisë, rëndësisë dhe përfshirjes së sistemit arsimor. Përveç kësaj, ekziston një mospërputhje midis pritjeve të tyre dhe

kërkesave aktuale të tregut të punës. Në Kosovë për të rinjtë (15-24 vjeç), shkalla e papunësisë ishte më e lartë me 1.6% sesa në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar.

Anasjelltas, tregu i punës në zonat rurale është relativisht i nënstudiuar dhe përballet me pengesa të konsiderueshme në krahasim me rajonet urbane. Zonat rurale zakonisht dallohen nga një fuqi punëtore me nivele më të ulëta aftësish, mundësi të kufizuara, një mbështetje të theksuar në bujqësinë e mbijetesës, shkallë të larta varfërie dhe karakteristika të tjera.

Bazuar në vlerësimet e bëra nga INSTAT (2023 a), pjesa e Prodhimit të Brendshëm Bruto (PBB) në bujqësi në vitin 2022 ishte 18.62%, duke treguar një rënie krahasuar me vitin 2019 që ishte pothuajse 20% e PBB-së totale. Në Shqipëri, punësimi në bujqësi gjatë vitit 2022 ishte 33.9% në total (INSTAT 2023 b.), me një rënie të lehtë në vitin 2023 me 32.3% (INSTAT 2024).

Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) ka publikuar rezultatet e Anketës së Forcës Punëtore për tremujorin e tretë të vitit 2023. Shkalla e papunësisë në Kosovë dhe Shqipëri është pothuajse në të njëjtat nivele përkatësisht 10.6% dhe 10.7%. Në Shqipëri, papunësia u ul me 0.2 pikë përqindjeje krahasuar me vitin 2022.

Në Kosovë përqindja e meshkujve të punësuar ishte 53.9% (3.1% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Ndërsa përqindja e femrave të punësuar ishte 20.2% (1.1% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Në Shqipëri, gjatë vitit 2023, forca punëtore vlerësohet të jetë 1,485,843 persona, ku meshkujt përbëjnë 53.8% të forcës punëtore dhe femrat 46.2% (INSTAT 2024).

Shkalla e punësimit në Kosovë ishte 36.6% (1.9% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Shkalla e punësimit në Shqipëri për popullsinë e moshës 15-64 vjeç është 67.2%. Shkalla e punësimit për gratë është 61.8% dhe për burrat 72.9%. Hendeku gjinor i punësimit për këtë grupmoshë është 11.1 pikë përqindjeje (INSTAT 2024).

Sektorët ekonomikë që kryesojnë me punësim në Kosovë vazhdojnë të jenë: tregtia me 19.9%, ndërtimi me 12.6%, arsimi me 10.0%, prodhimi me 9.1%, administrata publike dhe mbrojtja me 8.2%, etj. Femrat ishin të punësuar kryesisht në sektorët e arsimit, tregtisë dhe kujdesit shëndetësor, me 55.1% të tyre. Ndërsa, meshkujt ishin të punësuar kryesisht në sektorët e

tregtisë, ndërtimit, prodhimit, administratës publike dhe mbrojtjes, akomodimit dhe aktiviteteve të shërbimeve, me 62.4%.

Në Shqipëri, sektorët e shërbimeve dhe bujqësisë kanë pjesën më të lartë të të punësuarve me përkatësisht 46.7% dhe 32.3% të punësimit total.

Fakti mbetet se dihet shumë më pak në lidhje me aktivitetin ekonomik, punësimin dhe aktivitetin rural jo-bujqësor në zonat rurale të Shqipërisë. Marrja në konsideratë e punësimit të të rinjve siguron përfshirjen e një pjese jetësore të forcës punëtore, e cila do të bëhet forca më produktive e së nesërme. Përfshirja e të rinjve në forcën punëtore dhe tregun e punës rrit shfrytëzimin e forcës punëtore në dispozicion, si dhe rrit produktivitetin ekonomik.

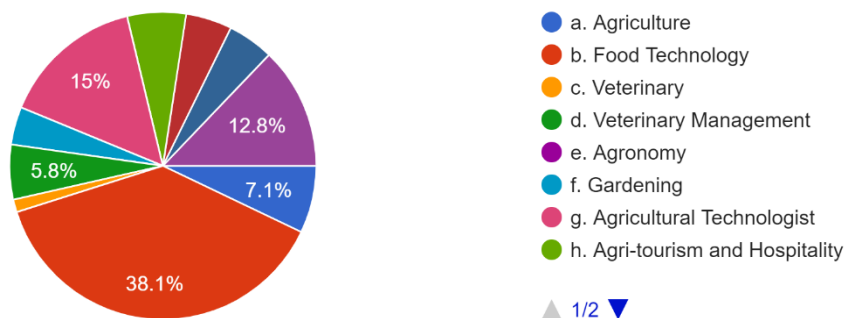
Në të dy vendet, hulumtimi i tregut të punës nuk mbështetet nga sistemi i informacionit të tregut të punës, i cili nuk ofron të dhëna të azhurnuara dhe relevante për nevojat dhe kërkesat e tregut të punës (domethënë, punëdhënësve). Nga ana tjetër, mungon një metodologji e standardizuar për hulumtimin e tregut të punës dhe parashikimin e nevojave të tregut të punës.

Anketë me studentët e AFP-së\

Diskursi aktual rreth ofertave të kërkuara për vendet e trajnimit për të rinjtë në fillim të angazhimit të tyre në sistemin e arsimit dhe trajnimit profesional është një temë me rëndësi të konsiderueshme. Siç është shpjeguar më parë në metodologji, bazuar në 226 pyetësorë, rezultatet kryesore janë si më poshtë.

Grafiku 4. Fusha e studimit?

Field of Study:
226 responses

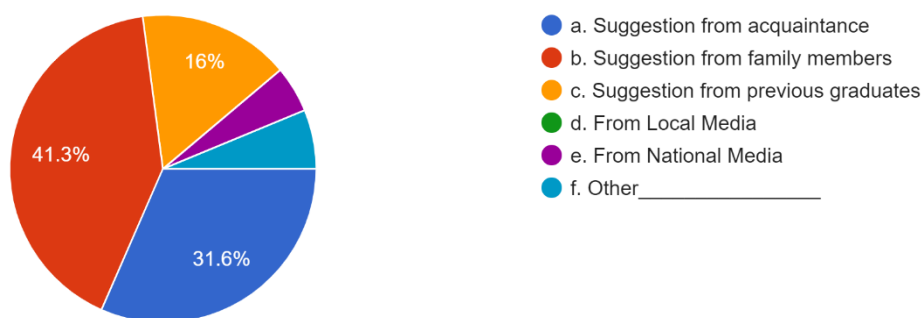

Fusha e studimit për secilin të anketuar ndryshon. Siç shihet nga grafiku, rreth 38.1% e të anketuarve i përkasin degës së Teknologjisë Ushqimore, 15% e tyre janë Teknologë Bujqësorë, 12.8% e tyre i përkasin profilit të Agronomisë, 7.1% e të anketuarve i përkasin profilit të Bujqësisë dhe 5.8% e tyre i përkasin profilit të Menaxhimit Veterinar. Vihet re një interes i ulët në zgjedhjen e fushave të tjera të studimit si Veterinaria ose Hortikultura.

Graphic 5. The information to choose a vocational school?

How did you get the information to choose a professional school?

225 responses

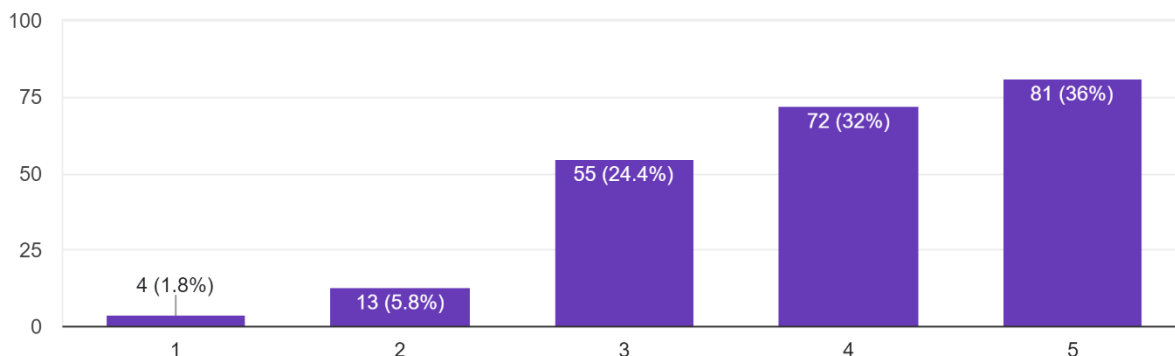
Pyetjes se cilat ishin burimet e informacionit për gjetjen dhe zgjedhjen e një shkolle profesionale, pjesa më e madhe e të anketuarve, rreth 41.3% e tyre, u përgjigjën se e morën këtë informacion nga anëtarët e familjes, të cilët në këtë rast ishin ndikimi kryesor dhe baza kryesore e orientimit të fëmijëve të tyre për të zgjedhur një të ardhme të sigurt. Rreth 31.6% e përgjigjeve pohojnë se informacioni është marrë nga të njohurit ose të afërmit dhe miqtë, ku përsëri roli dhe ndikimi i grupit shoqëror në zgjedhjet e individëve është vendimtar dhe rreth 16% e të anketuarve e konsideruan të arsyeshme të bazoheshin në përvojat e të diplomuarve të mëparshëm në fusha të tilla studimi. Vërehet një tendencë e ulët për të kërkuar informacion në mediat lokale ose kombëtare apo edhe në burime të tjera informacioni. Kjo konfirmon faktin se familja dhe rrethi shoqëror janë faktorë ndikues në zgjedhjet e të rinjve.

Grafiku 6: Shkalla e njohurive profesionale të fituara në programin e studimit?

How do you rate professional knowledge gained at your study program:

225 responses

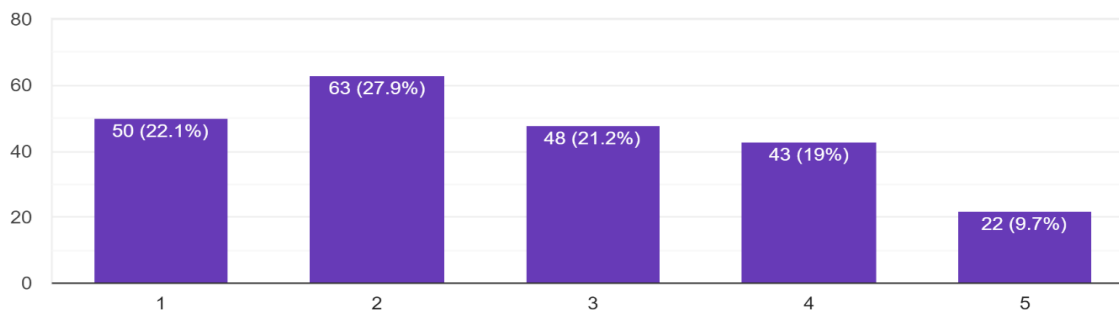

Kjo pyetje kishte për qëllim të zbulonte diçka më shumë rreth perceptimit të të rinjve në lidhje me njohuritë e fituara në programet ose fushat e tyre të studimit. Duke marrë parasysh faktin se vetëvlerësimi i secilit është subjektiv, në këtë grafik mund të shohim qartë se një pjesë e konsiderueshme e të anketuarve, rreth 36% e tyre ose 81, vlerësojnë se njohuritë e fituara janë shumë të mira. Rreth 32% e tyre i vlerësojnë ato si të mira, 24.4% e tyre i vlerësojnë mesatarisht njohuritë e fituara, 5.8% nuk janë të kënaqur me njohuritë e fituara dhe 1.8% i konsiderojnë njohuritë e fituara si shumë të dobëta. Numri i lartë i të anketuarve që u përgjigjën shumë mirë dhe mirë tregon se bëhet një punë e mirë për të edukuar këta të rinj në fushat e tyre përkatëse të studimit.

Grafiku 7: Shkalla e praktikave të zhvillimit profesional në programin e studimit

How do you rate professional development practices in your study program:

226 responses

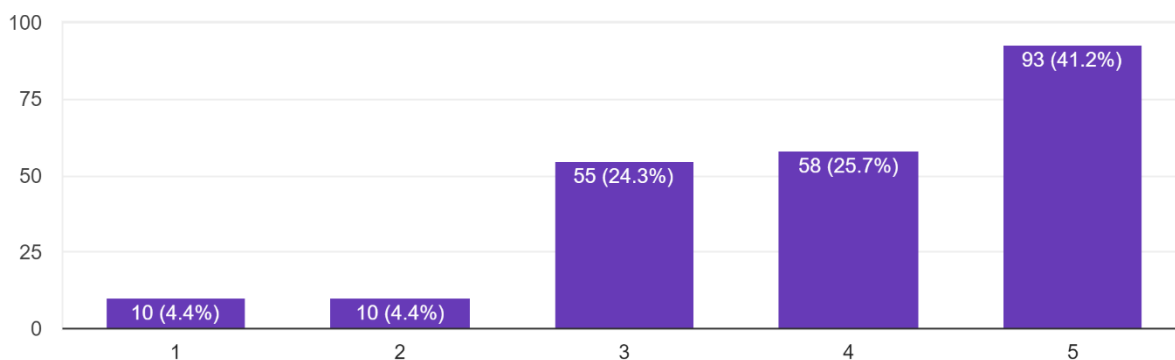

Kjo pyetje lidhet me vlerësimin që studentët e shkollave profesionale i bëjnë zhvillimit të praktikave të zhvilluara në programet e tyre të studimit. Siç shihet nga grafiku, ka një problem të dukshëm në zhvillimin e praktikave pasi shumica e tyre. Përkatësisht, 22.1% u përgjigjën se nuk zhvillojnë fare stazhe. Në krahasim, 27.9% e tyre u përgjigjën se zhvillojnë shumë pak stazhe profesionale, të ndjekur nga 21.2% e të anketuarve që i konsiderojnë stazhet e zhvilluara në një nivel mesatar dhe 19% e të anketuarve i konsiderojnë ato në një nivel të mirë. Vetëm 9.7% e të anketuarve thonë se praktikat e zhvilluara në fushën e tyre të studimit janë në një nivel shumë të mirë. Duke analizuar përgjigjet e dhëna, mungesa e zhvillimit të praktikave në këto fusha studimi mund të lidhet me një sërë faktorësh si: mungesa e logjistikës, mungesa e bazës materiale, kosto shtesë për zhvillimin e praktikave, etj.

Grafiku 8: Shkalla e nivelit të mësimdhënies në shkollë në përputhje me nevojat e tregut të punës

How do you rate level of teaching at your school in coordination with the labour market needs:
226 responses

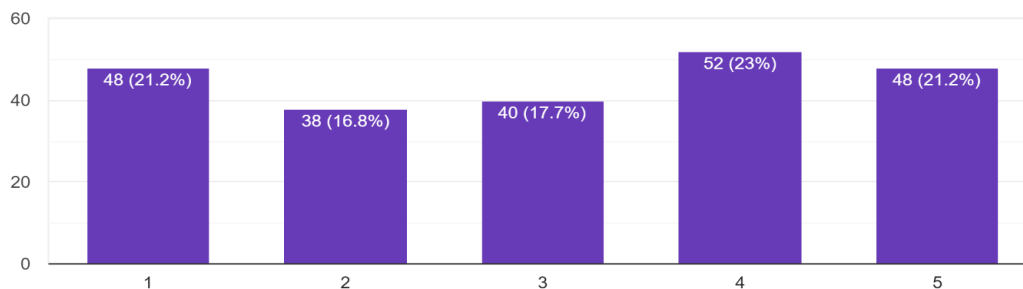
Në pyetjen se si e vlerësoni nivelin e mësimdhënies në shkollat tuaja në përputhje me nevojat e tregut të punës, pjesa më e madhe e të anketuarve, pra rreth 41.2% e tyre e konsiderojnë shumë të mirë, 25.7% e konsiderojnë mirë, 24.3% e konsiderojnë nivelin e arsimit mesatar, 4.4% e konsiderojnë të dobët dhe 4.4% janë plotësisht të pakënaqur me nivelin e arsimit në përputhje me atë që kërkon tregu i punës. Kjo jep një pamje të qartë të trendit të përgjithshëm, kështu që edukatorët dhe mësuesit janë përpjekur me të gjitha forcat t'u transmetojnë nxënësve njohuri në përputhje me atë që kërkon tregu i punës sipas fushave përkatëse të studimit.

Grafiku 9: Interesi për të filluar biznesin e vet në sektorin agro-ushqimor

Are you interested in starting your own business in the agri-food sector:

226 responses

Pyetjes nëse jeni të interesuar të filloni biznesin tuaj në sektorin agro-ushqimor, të anketuarit u përgjigjën në një mënyrë paksa kontradiktore sepse numri i atyre që nuk janë aspak të interesuar dhe atyre që janë shumë të interesuar është i njëjtë, kështu që rreth 21.2% ose 48 prej tyre u përgjigjën se nuk kanë asnjë interes dhe 21.2% e tyre ose 48 u përgjigjën se janë shumë të interesuar të fillojnë biznesin e tyre në këtë sektor. 23% e tyre janë të interesuar, 17.7% e tyre janë mesatarisht të interesuar dhe 16.8% e tyre janë pak të interesuar. Këto përgjigje tregojnë se një pjesë e të anketuarve e kanë bërë këtë zgjedhje të fushës së studimit bazuar në një vendim të çastit pa menduar për të ardhmen. Pjesa e bindur për të filluar biznesin e tyre pas përfundimit të studimeve janë ata që e kanë zgjedhur këtë fushë studimi pikërisht me qëllimin përfundimtar për të filluar ose krijuar biznesin e tyre në këtë sektor. Mund të ketë nga ata që janë ende të pavendosur pasi nuk e dinë nëse do të jenë në gjendje të sigurojnë burimet financiare të nevojshme për të krijuar një biznes.

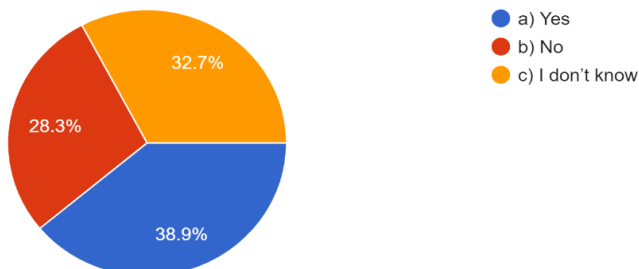
Nga ana tjetër, pyetjes nëse jeni në dijeni të ndonjë aktiviteti apo programi biznesi që zhvillohet pranë zonës suaj, rreth 38.9% e të anketuarve u përgjigjën se janë në dijeni të këtyre aktiviteteve, 28.3% e tyre u përgjigjën se nuk janë në dijeni dhe 32.7% e tyre nuk e dinë. Nga këto përgjigje mund të nxjerrim përfundimin se dhe nëse këto aktivitete zhvillohen, ndoshta reklamimi i tyre përmes medias ose broshurave mund të jetë më i madh në mënyrë që shpërndarja e informacionit tek palët e interesuara të jetë uniforme. Pjesëmarrja në këto lloj aktivitete mund t'i inkurajojë të rinjtë të përfshihen më shumë dhe të duan të fillojnë bizneset e tyre në këtë fushë.

Grafiku 10. Ndërgjegjësimi për aktivitetet ose programet sipërmarrëse në zonat tuaja.

Are you aware of any entrepreneurial activities or programmes in your areas?

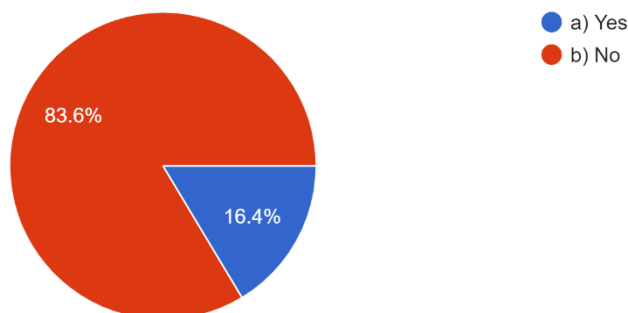
226 responses

Grafiku 11. Niveli i pjesëmarrjes.

If yes (Question 11), have you participated in any?

226 responses

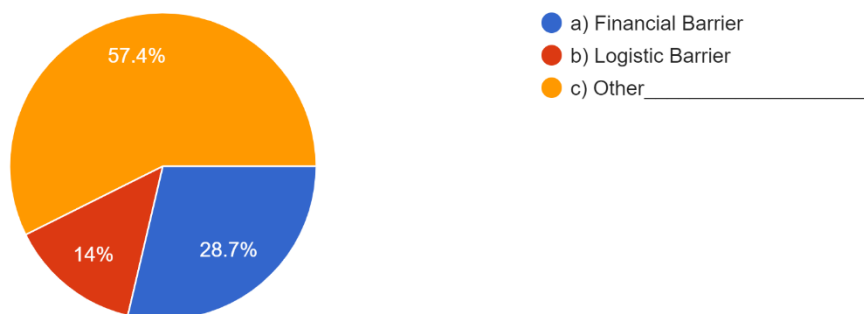
Përsëri në vazhdim të pyetjes së mëparshme, kjo pyetje lidhet me pjesëmarrjen e të rinjve në çdo aktivitet biznesi të zhvilluar në zonat e tyre. Vihet re një mungesë interesi për një sërë faktorësh për të marrë pjesë. Rreth 83.6% e të anketuarve pohojnë se edhe nëse janë në dijeni, nuk kanë marrë pjesë në asnjë prej tyre, ndërsa vetëm 16.4% e tyre kanë marrë pjesë. Kur u pyetën për arsyet pse nuk mundën të merrnin pjesë, 57.4% e tyre nuk specifikuan arsye konkrete, 28.7% e tyre u përgjigjën se arsyet ishin të natyrës financiare, pra kostoja financiare e pjesëmarrjes, dhe 14% e

tyre u përgjigjën se arsyeja e mospjesëmarrjes lidhet me barrierat logjistike. *Graphic 12. The reasons for not intending the education*

If yes but you were not able to attend, what was the reason?

129 responses

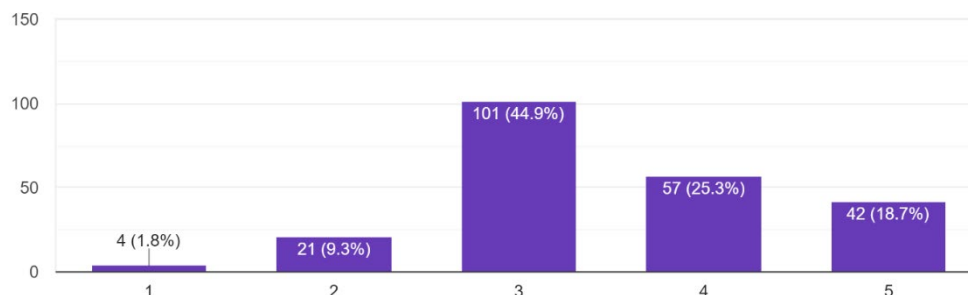
Pyetja tjetër lidhet me perceptimin e besimit për të identifikuar mundësitë e biznesit ose me aftësitë individuale për të kuptuar më mirë. Pjesa më e lartë e përgjigjeve, pra rreth 44.9%, renditen në një nivel mesatar, duke vazhduar me 25.3% që janë të sigurt në identifikimin e mundësive të biznesit, 18.7% e tyre janë shumë të sigurt, ndërsa 9.3% e tyre nuk besojnë në aftësinë e tyre për të identifikuar mundësi të reja biznesi. Kjo lidhet edhe me nivelin e perceptimit individual të njohurive të fituara, por edhe mungesa e përvojës në këtë fushë i bën disa prej tyre mosbesues. Një pjesë e vogël prej 1.8% e konsiderojnë aftësinë e tyre për të identifikuar një mundësi biznesi shumë të dobët.

Grafiku 13. Shkalla e besimit në identifikimin e mundësive të biznesit

How would you rate your confidence in identifying business opportunities?

225 responses

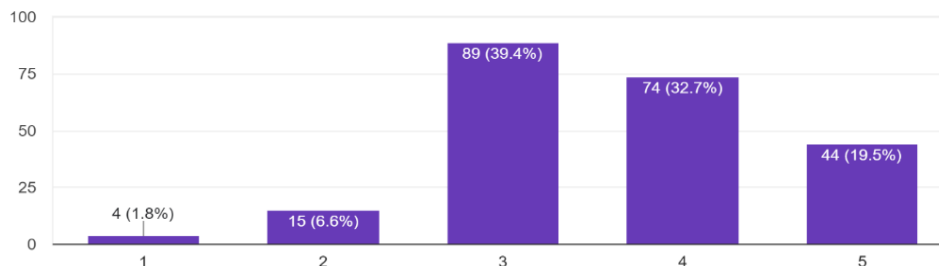
Si do ta vlerësonit aftësinë tuaj për të komunikuar idetë/qëllimet tuaja të biznesit?

Për këtë pyetje, shumica e të anketuarve, konkretisht 39.4% e tyre, u përgjigjën se e vlerësojnë aftësinë e tyre për të komunikuar një ide ose qëllim biznesi si mesatare. 32.7% e tyre e konsiderojnë të mirë, 19.5% e tyre i konsiderojnë këto aftësi personale shumë të mira, ndërsa 6.6% i konsiderojnë të dobëta dhe 1.8% i konsiderojnë shumë të dobëta. Këto përgjigje lidhen edhe me faktorë të tjerë psikologjikë dhe socialë, siç është shkalla e vetëbesimit dhe vetëvlerësimit të secilit prej tyre, por mund të lidhet edhe me nivelin e ulët të njohurive praktike, gjë që i bën disa prej tyre mosbesues. Ndoshta trajnimet ose punëtoritë e zhvilluara në këtë aspekt do të ndihmonin shumë të rinj të rrisnin aftësitë e tyre.

Grafiku 14. Shkalla e aftësisë për të komunikuar

How would you rate your ability to communicate your business ideas/goals?

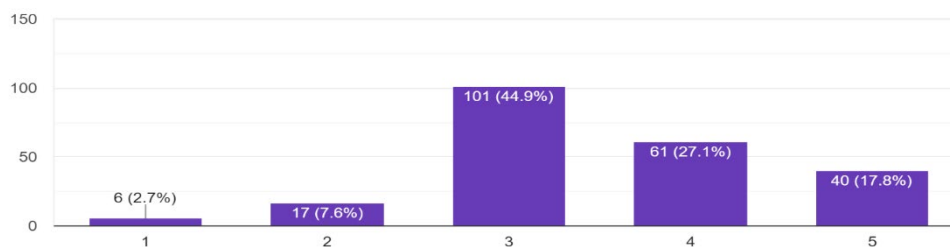
226 responses

Grafiku 15. Shkalla e aftësisë për të llogaritur rreziqet dhe për të marrë vendime biznesi.

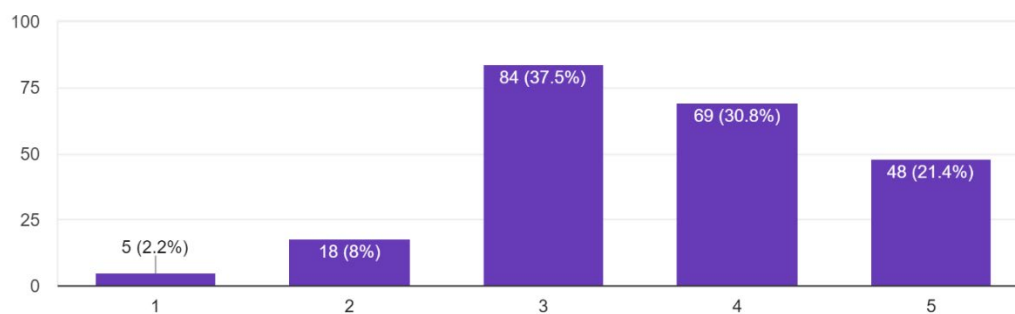
How would you rate your ability to calculate risks and make business decisions?
225 responses

Shumica e përgjigjeve të tyre, pra 44.9%, kanë treguar një besim mesatar në aftësitë e tyre individuale për të llogaritur rreziqet dhe për të marrë vendime biznesi. Rreth 27.1% besojnë se aftësitë e tyre janë të mira, rreth 17.8% janë përgjigjur se aftësitë e tyre në këtë menaxhim janë shumë të mira, rreth 7.6% e të anketuarve nuk besojnë në aftësinë e tyre për të llogaritur rreziqet dhe për të marrë vendime, ndërsa 2.7% e tyre janë skeptikë. Ky trend i përgjigjeve mund të lidhet edhe me mungesën e përvojës në fusha të caktuara ose me mungesën e njohurive financiare ose ekonomike.

Grafiku 16. Shkalla e aftësisë për të krijuar një plan/strukturë biznesi.

How would you rate your ability to create a business plan/structure?
224 responses

Në pyetjen se si do ta vlerësonit aftësinë tuaj për të krijuar një plan ose strukturë biznesi, edhe një herë shumica e të anketuarve dhe konkretisht 37.5% e tyre u përgjigjën se i vlerësojnë këto aftësi në një nivel mesatar, pra as shumë të mirë dhe as shumë të dobët, 30.8% e tyre besojnë se kanë aftësi të mira në krijimin e një plani biznesi, 21.4% e tyre besojnë se kanë aftësi shumë të mira, 8% e tyre u përgjigjën se nuk kanë aftësi të mjaftueshme për të krijuar një projekt biznesi dhe vetëm

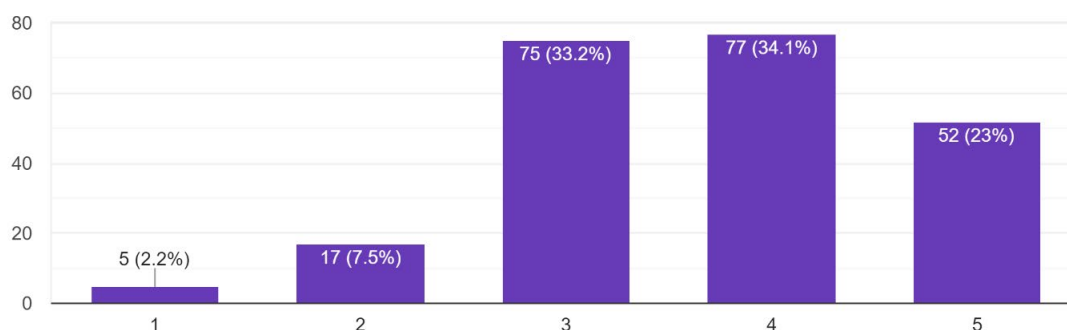

2.2% e tyre nuk besojnë se kanë aftësinë për të krijuar një plan biznesi. Përsëri, ky ndryshim në përgjigje tregon një shkallë pasigurie në nivelin e zotërimit të njohurive në fusha të tjera që lidhen me hartimin e një plani biznesi ose analiza më të hollësishme. Do të rekomandohej që, pavarësisht fushës së studimit, studentët të zhvillojnë kurrikula që i udhëzojnë dhe i udhëzojnë se si të formulojnë një plan biznesi.

Grafiku 17. Shkalla e aftësisë për të menaxhuar buxhetet.

How would you rate your ability to manage budgets?

226 responses

Pyetja se si i vlerësoni aftësitë tuaja për të menaxhuar buxhetet është gjithashtu një pyetje sfiduese e cila ka gjeneruar rezultate interesante, siç mund të shihet nga grafiku. Pothuajse në numër të barabartë dhe më konkretisht 34.1% e të anketuarve u përgjigjën se i konsiderojnë ose i rendisin aftësitë e tyre për të menaxhuar buxhetet si të mira, 33.2% e tyre i vlerësojnë këto aftësi si mesatare, 23% e tyre janë të sigurt, duke i vlerësuar këto aftësi si shumë të mira, 7.5% e tyre i konsiderojnë këto aftësi të dobëta dhe një pjesë e vogël prej 2.2% e tyre nuk besojnë se kanë aftësitë e duhura për të menaxhuar buxhetet nëse do t'u jepej mundësia. Siç mund të shihet nga përgjigjet, ekziston një besim në aftësitë individuale për të menaxhuar burimet financiare të disponueshme. Do të ishte e përshtatshme të zhvillohen kurse trajnimi ose kurrikula për t'i aftësuar studentët të menaxhojnë fondet financiare ose buxhetet.

Për pyetjen se si e gjykoni nivelin e aftësive tuaja për të bashkëvepruar në një rrjet biznesi, pjesa më e madhe e përgjigjeve dhe saktësisht 43.8% e tyre i kualifikojnë këto aftësi si mesatare. 28.3% e tyre i konsiderojnë ato të mira. 19% e të anketuarve janë të sigurt se aftësitë e tyre në këtë drejtim janë shumë të mira, 7.5% e tyre nuk janë shumë të sigurt në aftësitë e tyre për të bashkëvepruar në një rrjet biznesi dhe një pjesë e vogël prej 1.3% e tyre i gjykojnë këto aftësi si

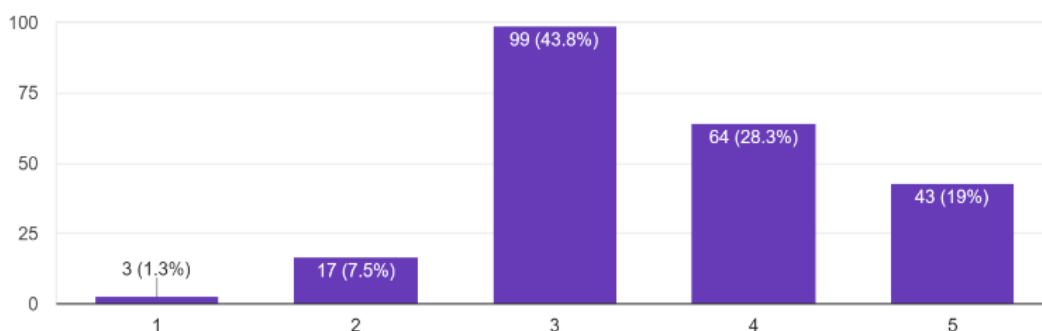

shumë të dobëta. Kjo është një pyetje që lidhet edhe me perceptimin individual që secili ka për aftësitë e veta.

Grafiku 17. Shkalla e aftësisë për të krijuar rrjet

How would you rate your ability at networking?

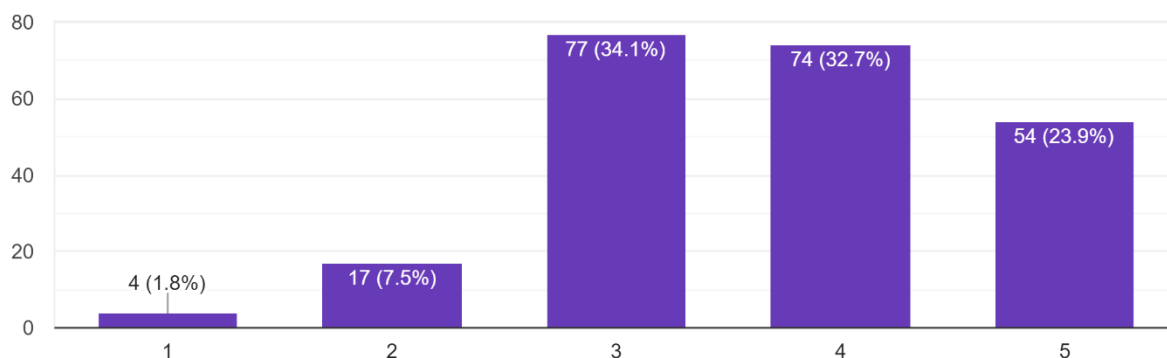
226 responses

Grafiku 18. Shkalla e aftësisë për të tregtuar produktin/shërbimin tuaj.

How would you rate your ability to market your product/service?

226 responses

Kjo është një pyetje interesante që lidhet me testimin e perceptimit për të shitur produktin ose shërbimet tuaja në të ardhmen, duke supozuar se të gjithë do të zotërojnë një biznes individual ku do të duhet të kenë aftësitë e duhura për të tregtuar produktin ose shërbimin që do të ofroni në treg. Edhe një herë, ekziston një variacion përgjigjesh ku nga grafiku mund të shihet se ka një numër

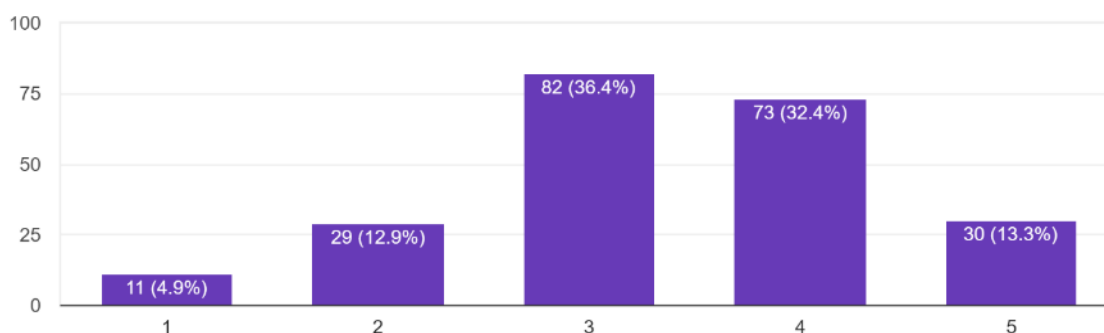

pothuajse të barabartë përgjigjesh, kështu që 34.1% konsiderojnë se kanë aftësi mesatare për të tregtuar produktin ose shërbimin e tyre, 32.7% besojnë në veten dhe aftësitë e tyre të mira, 23.9% u shprehën se kanë aftësi shumë të mira në promovimin e produktit ose shërbimit të biznesit të tyre, 7.5% janë më skeptikë në lidhje me këto aftësi dhe 1.8% e tyre, sipas përgjigjeve, nuk besojnë se kanë aftësitë për të tregtuar një produkt ose shërbim. Do të ishte e përshtatshme të shtohet lënda e Marketingut në kurrikulën për sektorin bujqësor ose agro-ushqimor sepse nevojiten njohuri bazë të marketingut të mallrave ose shërbimeve, veçanërisht në sektorët që kanë specifika dhe sfida të ndryshme nga sektorët e tjerë.

Grafiku 19. Njohja me teknikat e kërkimit të tregut.

How familiar are you with market research techniques?

225 responses

Përsëri në logjikën e pyetjes së mëparshme, pyetja tjetër është se sa të njohur jeni me teknikat e kërkimit të tregut, ose me fjalë të tjera, sa mirë i njihni teknikat e tregut. Vërejmë se përgjigjet në numrin më të madh të tyre tregojnë se një pjesë e mirë e të anketuarve besojnë se janë shumë të përditësuar me teknikat e kërkimit të tregut. Pra, 36.4% e tyre besojnë se janë mesatarisht të njohur me këto teknika, 32.4% e tyre u përgjigjën se janë të njohur mirë me teknikat e kërkimit të tregut, 13.3% e tyre u përgjigjën se i njohin shumë mirë këto teknika, 12.9% e tyre besojnë se nuk janë aq të njohur me këto teknika dhe 4.9% e tyre nuk mendojnë se janë të njohur me to. Edhe në këtë pyetje ka vend për analizë pasi njohuritë e teknikave të kërkimit të tregut lidhen me zotërimin e disa njohurive shtesë që mund të fitohen përmes mësimdhënies, por edhe përmes praktikave dhe

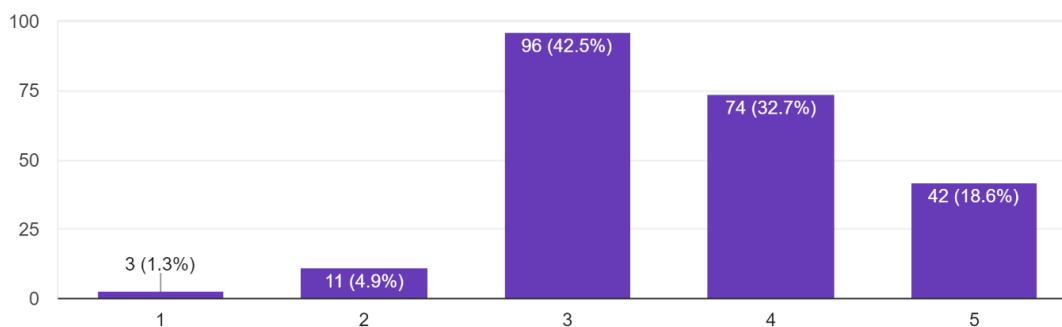

përvojës së punës në profile që përfshijnë nevojën për të njohur sa më mirë teknikat e kërkimit të tregut.

Grafiku 20. Shkalla e aftësisë së prioritizimit të detyrave?

How would you rate your ability to prioritise tasks?

226 responses

Pyetja tjetër lidhet me perceptimin e aftësisë për të përcaktuar përparësitë e detyrave. Përsëri, kemi një variacion përgjigjesh, por shumica e të anketuarve, konkretisht 42.5%, besojnë se aftësia e tyre për të përcaktuar përparësitë e detyrave është në një nivel mesatar, 32.7% e tyre u përgjigjën se aftësitë e tyre janë të mira, 18.6% e tyre besojnë se aftësitë e tyre për të përcaktuar përparësitë e detyrave janë shumë të mira, 4.9% e tyre nuk janë të bindur për aftësitë e tyre për të përcaktuar përparësitë e detyrave dhe vetëm 1.3% e tyre nuk besojnë se kanë aftësitë e duhura në këtë drejtim. Nëse analizojmë pyetjen, faktorë të tjerë si vitet e përvojës në tregun e punës dhe vështirësitë ose sfidat e paraqitura ndihmojnë në kuptimin më të mirë të situatave të ndryshme.

Si do ta vlerësonit aftësinë tuaj për të pranuar reagime dhe për të zbatuar ndryshime?

Pyetja e parafundit është një pyetje që lidhet me testimin e pikëpamjes individuale për të pranuar rekomandime dhe për të zbatuar ndryshime nëse është e nevojshme. Është një pyetje disi komplekse e cila ka gjeneruar përgjigje që ndryshojnë ndjeshëm. Pjesa më e madhe e të anketuarve si në Shqipëri ashtu edhe në Kosovë, konkretisht 52.7% e tyre ose 119, u përgjigjën se e konsiderojnë aftësinë e tyre për të pranuar rekomandime dhe për të zbatuar ndryshime në një nivel mesatar, 26.1% e tyre i kualifikojnë ato si të mira, 8.4% e tyre besojnë se kanë aftësi shumë të mira në pranimin dhe zbatimin e rekomandimeve, 9.3% e tyre në spektrin tjetër nuk besojnë se kanë aftësi të mira në këtë drejtim dhe një pjesë e vogël prej 3.5% e të

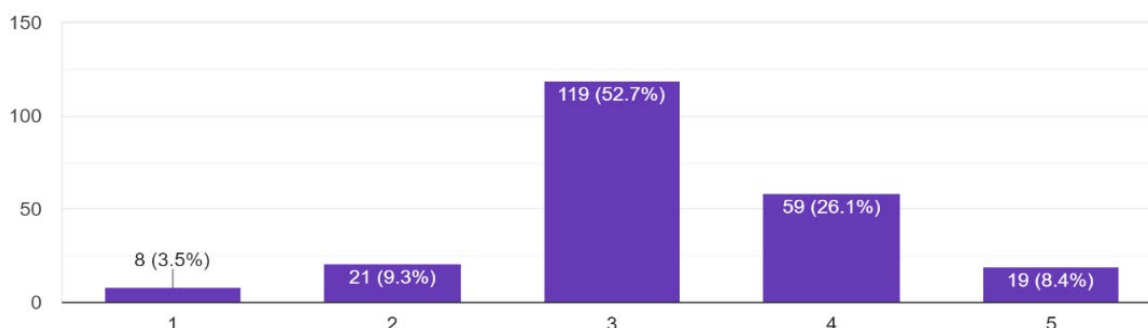

anketuarve u përgjigjën se nuk kanë aftësi të mira në pranimin e rekomandimeve ose sugjerimeve dhe zbatimin e tyre praktik. Përsëri, mund të ketë vend për diskutim, por kjo është një pyetje që lidhet me zotërimin e aftësive të caktuara që fitohen dhe forcohen në një moment të dytë kur përvoja e fituar është më e madhe dhe domethënëse për të bërë ndryshimin.

Grafiku 21. Shkalla e aftësisë për të pranuar reagimet

How would you rate your ability to accept feedback and implement changes?

226 responses

Grafiku 22. A jeni apo keni qenë i punësuar gjatë studimeve tuaja?

Are you or have you been employed during your studies?

226 responses

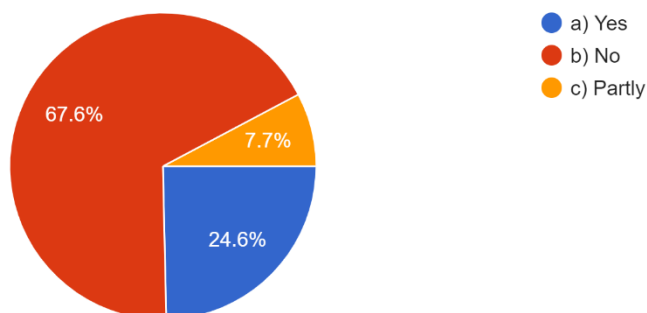
Pyetja tjetër për studentët meshkuj dhe femra të shkollave profesionale në Shqipëri dhe Kosovë ishte nëse jeni ose keni qenë të punësuar gjatë studimeve tuaja. Nga përgjigjet mund të shohim se 51,3% nuk janë aktualisht të punësuar ose nuk kanë qenë të punësuar në të kaluarën, që do të thotë se ata janë plotësisht të përkushtuar ndaj studimeve të tyre dhe i kanë dhënë përparësi maksimale shkollës. 24,3% e tyre u përgjigjën se janë të punësuar dhe studiojnë në të njëjtën kohë, 12,4% e tyre kanë qenë të punësuar për një farë kohe pjesërisht dhe 11,9% e tyre kanë qenë të punësuar në të kaluarën, por nuk janë aktualisht të punësuar.

Grafiku 23. Nëse jeni i punësuar ose keni qenë i punësuar, a lidhet punësimi juaj me fushën tuaj të studimit?

If you are employed or have been employed, is your employment related to your field of study?

142 responses

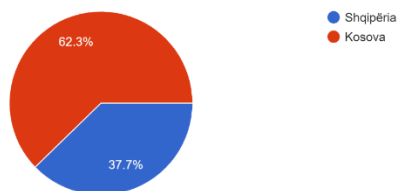

Pyetja e fundit, e cila lidhet me pyetjen e mëparshme, përpiqet të kuptojë nëse punësimi ose puna ku të rinjtë punojnë aktualisht lidhet me fushën e tyre të studimit. Siç shihet nga përgjigjet, 67.6% e tyre janë të punësuar në një punë që nuk lidhet me fushën e tyre aktuale të studimit, që do të thotë se punojnë për një sërë arsyesh të tjera që mund të jenë ekonomike. 24.6% e tyre janë të punësuar në profile pune që lidhen me fushën e tyre, kështu që duan të ecin në këtë rrugë dhe në të ardhmen të kenë biznesin e tyre në fusha që lidhen me arsimin profesional që po marrin dhe 7.7% e tyre u përgjigjën se janë të punësuar në vende pune që lidhen pjesërisht me fushat e tyre të studimit, por edhe këtu ekziston një potencial i njerëzve që në të ardhmen duan të kenë biznese ose profesione të ngjashme ose që përputhen me njohuritë e fituara në shkollat e tyre profesionale.

Pjesa 2. Analiza e të dhënave të pyetësorit të mësuesve të AFP-së

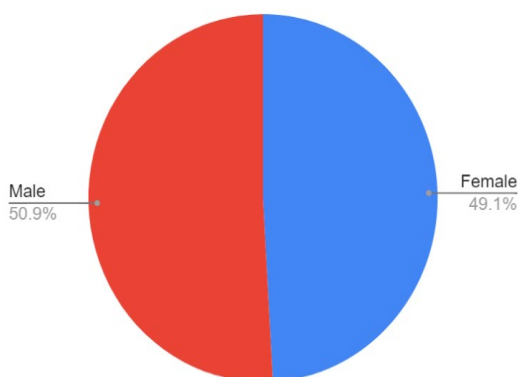
Country of Residence:
53 responses

Lidhur me pyetësorët e drejtuar mësuesve të AFP-së të shkollave profesionale në Shqipëri dhe Kosovë, 62.3% e tyre janë nga Kosova dhe 37.7% nga Shqipëria, përkatësisht 20 nga Shqipëria dhe 33 nga Kosova. Mësuesit e AFP-së janë mësues të shkollave të mesme profesionale, por edhe të shkollave dyvjeçare në Universitet.

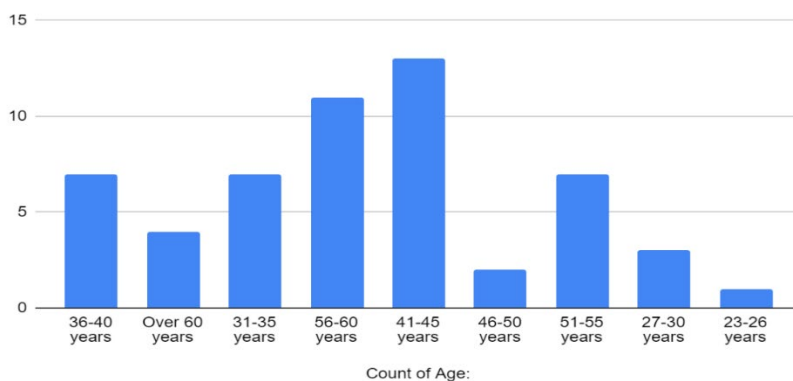
Gjinia e mësuesve të AFP-së të anketuar ndahet në përpjesëtime pothuajse të barabarta midis grave dhe burrave, përkatësisht 50.9% meshkuj dhe 49.1% femra.

Count of Gender:

Count of Age:

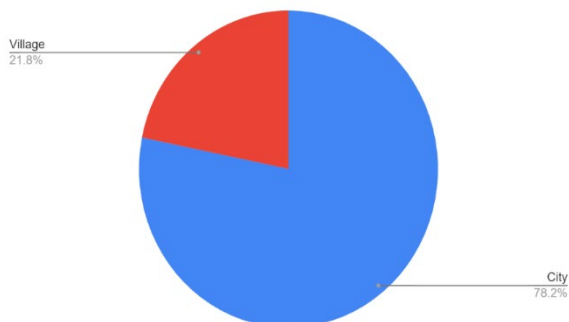

Mosha e mësuesve të AFP-së të anketuar është e larmishme, në shumicë dominon grupmosha 41-45 vjeç, të cilët janë edhe më të gatshëm t'u përgjigjen pyetësorëve për shkak të përvojës së mjaftueshme, por edhe nivelit të pranimit të teknologjisë përmes përdorimit më të lartë të pajisjeve. Kategoria e dytë është grupmosha 56-60 vjeç, me një peshë prej 11%, dhe që korrespondon gjithashtu me një grupmoshë aktive të mësuesve të AFP-së me përvojë të kënaqshme në mësimdhënie. Kategoria e tretë është grupmosha 51-55 vjeç e cila gjithashtu ka përvojë të konsiderueshme në mësimdhënie dhe është e lidhur në mënyrë të moderuar me teknologjinë dhe pajisjet më të fundit. Kategoria e katërt është grupmosha 31-35 vjeç, e cila korrespondon me kategorinë e mësuesve të AFP-së me përvojë të mjaftueshme dhe që janë më të lidhur me teknologjinë dhe përdorimin e pajisjeve. Pastaj vjen kategoria 36-40 vjeç, e cila përfaqëson një grupmoshë të mësuesve të AFP-së me përvojë të madhe në mësimdhënie dhe që kanë lidhje të fortë me teknologjinë. Kategoria e fundit është grupmosha mbi 60 vjeç, që korrespondon me pjesën më të vogël të mësuesve të AFP-së që janë në prag të largimit nga sistemi arsimor, dhe së fundmi kategoria e mësuesve të rinj të AFP-së, të cilët sapo kanë filluar në sistem, të cilët ende nuk kanë njohuri të mira në lidhje me sistemin dhe mund të jenë shmangur ë

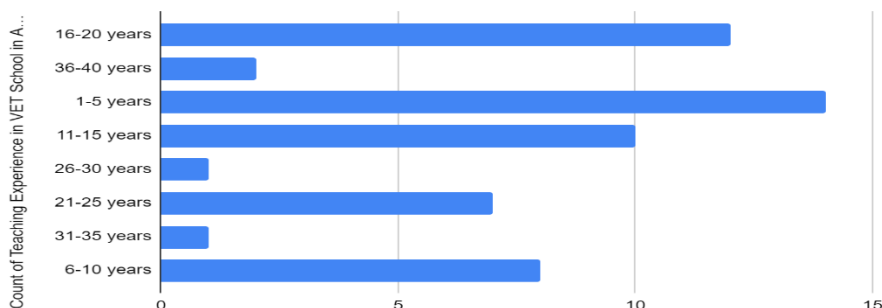
ërgjigjen e pyetësit për shkak të mosdijes së një pjese të problemit dhe zhvillimeve të viteve të fundit.

Count of Place of Residence:

Sa i përket vendbanimit, mësuesit e AFP-së të pyetur në Shqipëri dhe Kosovë i përkasin kryesisht qyteteve, përkatësisht 78.2%, dhe në një masë shumë më të vogël fshatrave, përkatësisht 21.8%. Kjo shpjegohet me faktin se ka një largim masiv të familjeve nga fshati në qytet, gjë që përkthehet në një ulje të numrit të nxënësve në shkollat profesionale në fshatra dhe një rritje të numrit të nxënësve në shkollat profesionale në qytete.

Count of Teaching Experience in VET School in Agri-Food Sector:

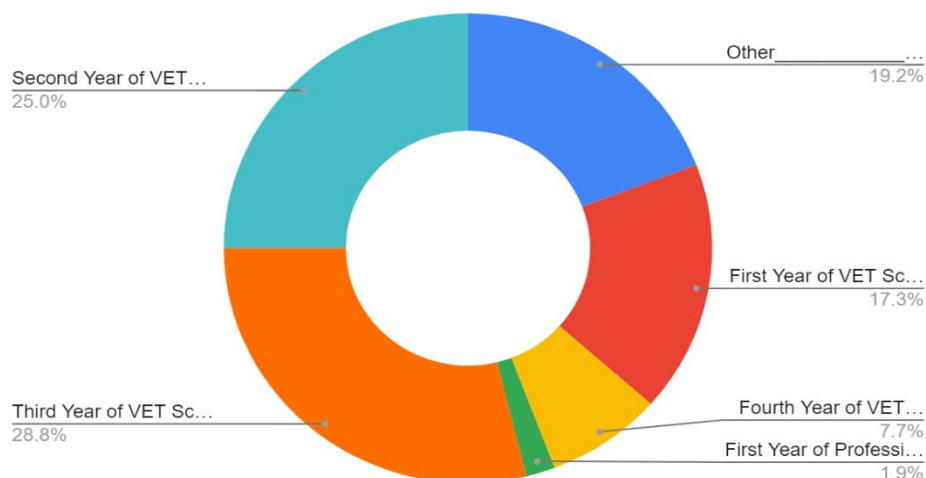

Mësuesit e shkollave profesionale të AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë u pyetën rreth përvojës së tyre në mësimdhënie në sektorët e bujqësisë, veterinarisë dhe ushqimit. Ata tregojnë se kanë kryesisht 1-5 vjet përvojë në mësimdhënie, përkatësisht 24.1%, dhe kjo kategori rezulton në një njohuri jo shumë të mirë të sistemit të arsimit profesional, e cila pasohet drejtpërdrejt nga kategoria që ka 16-20 vjet përvojë në mësimdhënie, me 22.2%, kategori kjo që për studimin përfaqëson një

njohuri shumë të mirë të sistemit të arsimit profesional. Kategoria e tretë është ajo e mësuesve të AFP-së me 11-15 vjet përvojë, në mes të 18.5%, që gjithashtu përfaqëson një njohuri të kënaqshme të sistemit të arsimit profesional. Dy kategoritë e tjera që vijojnë, përkatësisht kategoria me 6-10 vjet përvojë në mësimdhënie me 14.8% dhe kategoria me 21-25 vjet përvojë me 13%, paraqesin gjithashtu mësues të AFP-së që kanë njohuri të mira dhe shumë të mira rreth sistemit të arsimit profesional. Pra, në rreth 76% të popullsisë së mësuesve të AFP-së të anketuar, ata që u përgjigjën kanë përvojë të mirë dhe shumë të mirë në arsimin profesional, që do të thotë se ata mund të japin një pamje më të vërtetë të sistemit aktual të arsimit profesional.

Count of Year of Study you teach actually:

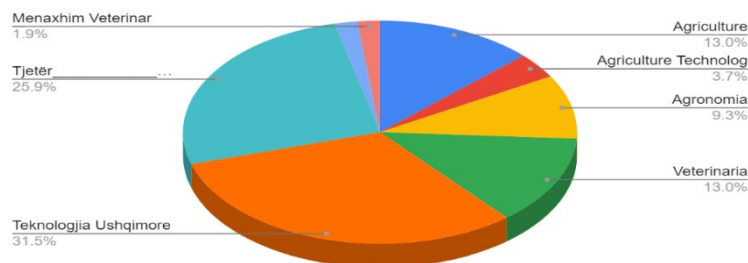

Lidhur me pyetjen se në cilin vit studimi japin mësim mësuesit e AFP-së të shkollave profesionale në Shqipëri dhe Kosovë, rezulton se ata japin mësim kryesisht në vitin e tretë të shkollave të mesme profesionale, me 28.8%, të ndjekur nga ata që japin mësim në vitin e dytë të shkollës së mesme profesionale me 25%, të ndjekur nga ata që japin mësim në vitin e parë me 17.3%, dhe më tej në

një masë më të vogël janë ata mësues të AFP-së që japin mësim në programe profesionale dyvjeçare në universitet.

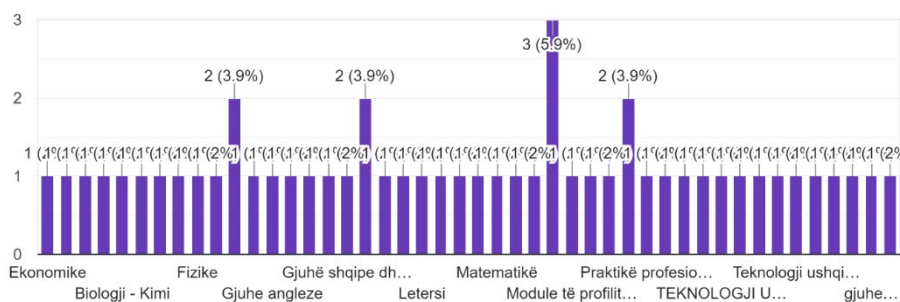
Count of Study Program you are teaching:

Lidhur me pyetjen se cilin program studimi japin mësim mësuesit e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë, rezulton se shumica e tyre japin mësim në degën e teknologjisë ushqimore me 31.5%, pastaj ata që japin mësim në degën e agronomisë, bujqësisë, veterinarisë, teknologut bujqësor, kopshtarisë etj. Popullata e mësuesve të përzgjedhur të AFP-së është e larmishme, ata japin mësim në degë të ndryshme dhe në vite të ndryshme studimi, gjë që i bën rezultatet e studimit përfaqësuese.

What is your subject of teaching?

51 responses

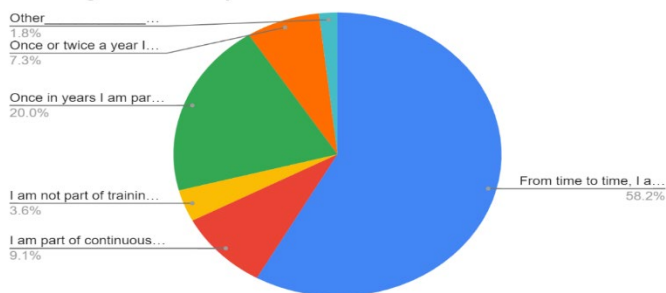

Lidhur me pyetjen se cilën lëndë japin mësuesit e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë, rezulton se ata japin një sërë lëndësh, duke filluar nga matematika, gjuha shqipe, fizika, gjuha e huaj, lëndët

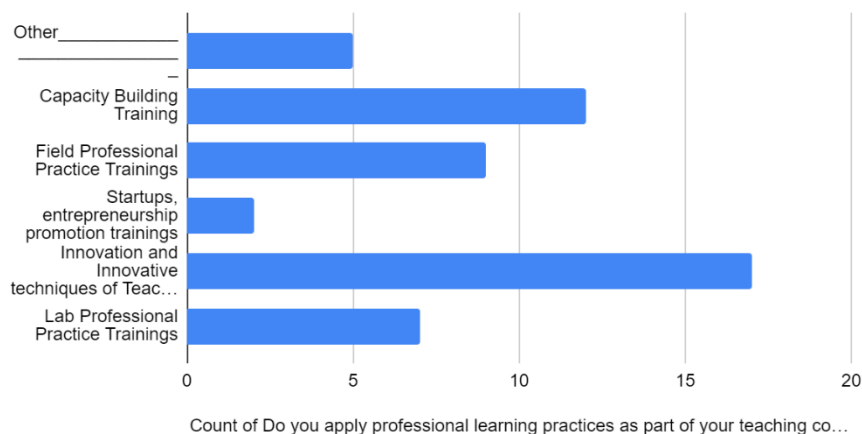
ekonomike, biologjia dhe kimia, teknologjia ushqimore etj.

Count of Are you part of a training program for teaching and teaching methods in your VET School?

Lidhur me pyetjen nëse ata marrin trajnim teknik dhe profesional në lidhje me mësimdhënien dhe teknikat e saj në shkollën ku japin mësim, rezultoi se shumica e tyre janë përgjigjur se marrin trajnim vetëm herë pas here, në masën 58.2% të të anketuarve. Përgjigja e dytë më e shpeshtë është se ata marrin trajnim një herë në disa vite, përkatësisht 20%, dhe vetëm 9.1% janë përgjigjur se marrin trajnim të vazhdueshëm gjatë gjithë vitit shkollor. Kjo tregon një nivel të pakënaqshëm të trajnimit të mësuesve në shkollat profesionale në Shqipëri dhe Kosovë.

Count of Do you apply professional learning practices as part of your teaching course at your VET School:

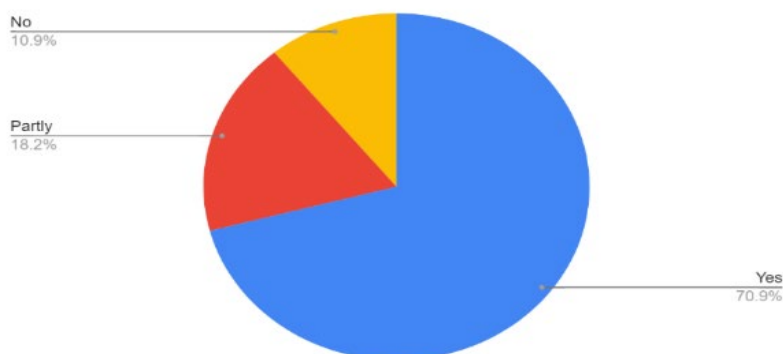

Pyetjes tjetër se çfarë lloje trajnimesh marrin më shpesh mësuesit e AFP-së, ata u përgjigjën në një mënyrë të larmishme, në masën më të madhe me 33.3% trajnime që lidhen me inovacionin dhe teknologjinë, pastaj 21.6% trajnime që lidhen me ndërtimin e kapaciteteve, pastaj vetëm 17.6% trajnime që lidhen me praktikën profesionale, dhe kategoria më e vogël e tyre iu përgjigj

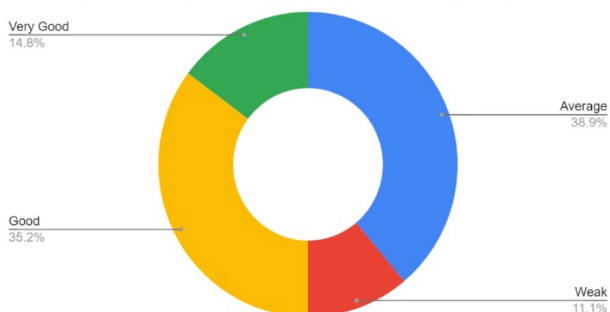
trajnimeve që lidhen me promovimin e sipërmarrjes. Kjo tregon një nivel shumë të ulët të përfshirjes së mësuesve të AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë në lidhje me trajnimet për promovimin e sipërmarrjes, startup-eve.

Count of Do you apply professional learning practices as part of your teaching course at your vET School:

Lidhur me pyetjen nëse ata zbatojnë praktikat mësimore në kuadër të lëndës së tyre mësimore, mësuesit e AFP-së të pyetur në Shqipëri dhe Kosovë janë përgjigjur në masën më të madhe pozitivisht, përkatësisht në masën 70.9%, rreth 18.2% e tyre janë përgjigjur se zbatojnë pjesërisht praktikatat edukative, por kjo mund të lidhet edhe me specifikat e lëndës që ata japin, dhe vetëm rreth 10.9% janë përgjigjur negativisht se nuk e përdorin atë. Pra, në masën më të madhe, mësuesit e AFP-së të shkollave profesionale zbatojnë praktikatat mësimore në lëndët që japin.

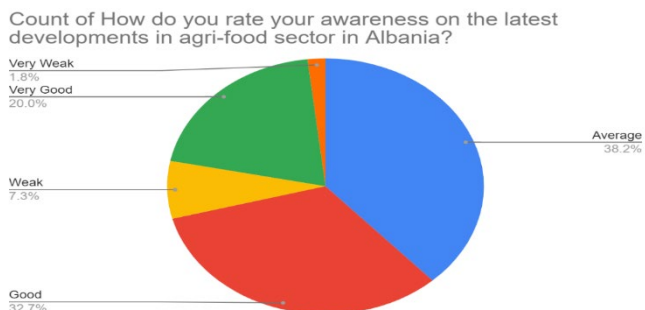
Count of How do you rate the learning methods applied on your teaching course to practically illustrate knowledge to your stu...

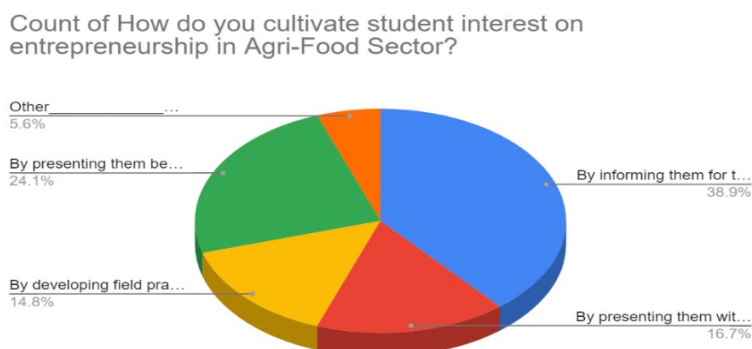
Pyetjes nëse i konsiderojnë mjetet mësimore të mjaftueshme për ilustrimin praktik të njohurive, mësuesit e AFP-së të pyetur në Shqipëri dhe Kosovë u përgjigjën në masën më të madhe

mesatarisht, përkatësisht 38.9%, pastaj mjaftueshëm dhe shumë mirë, dhe vetëm 11.1% u përgjigjën dobët, dhe asnjë përgjigje shumë e dobët. Kjo pyetje tregon se mësuesit e AFP-së presin të kenë mjete mësimore më të mira në dispozicion edhe pse konsiderojnë se aktualisht kanë mjete mësimore mesatare për të kryer mësimdhënien e tyre.

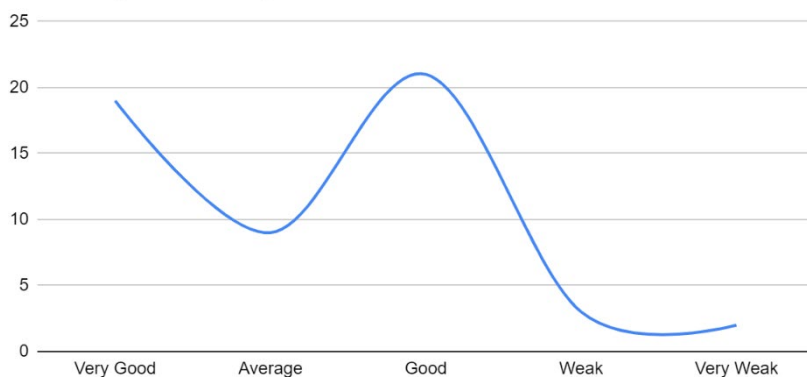
Pyetjes se sa të informuar janë mësuesit e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë në lidhje me zhvillimet e fundit në lidhje me sipërmarrjen në fushat e bujqësisë, mjekësisë veterinarë dhe ushqimit, ata kryesisht u përgjigjën mesatarisht të informuar (38.2%), pastaj mirë të informuar (32.7%), më pas shumë të informuar (18.5%), 14.8% pak të informuar dhe vetëm 5.6% të painformuar. Përgjigjet janë të ndryshme, por në përgjithësi mësuesit e AFP-së demonstrojnë një nivel të pakënaqshëm në lidhje me informacionin e tyre në lidhje me zhvillimet e fundit në lidhje me sipërmarrjen.

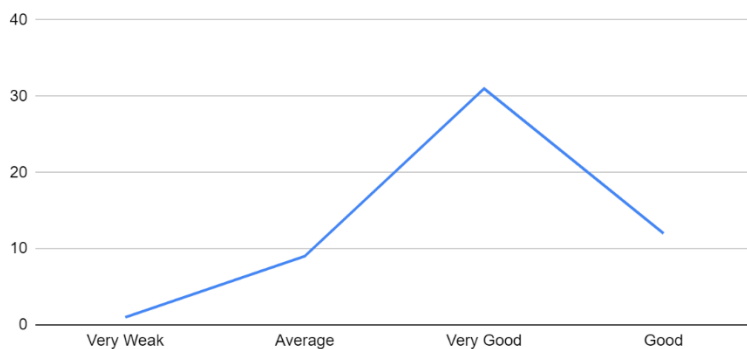
Pyetjes se si mësuesit e AFP-së kultivojnë tek nxënësit e tyre interesin për të investuar energjitë e tyre në fushat e bujqësisë, mjekësisë veterinare dhe ushqimit, ata janë përgjigjur në masën 37.7% duke treguar rëndësinë e këtyre sektorëve në vend, pastaj duke treguar praktikrat më të mira në vendet më të zhvilluara në masën 24.5%, pastaj rreth 17% duke treguar zhvillimet më të fundit të këtyre sektorëve, praktikrat në zhvillim në këtë fushë, etj.

Count of Do you encourage your students to develop leadership skills in Agri-Food Sector:

Count of Do you encourage your students to develop leadership skills in Agri-Food Sector:

Count of Do you encourage your students to engage in entrepreneurship experience:

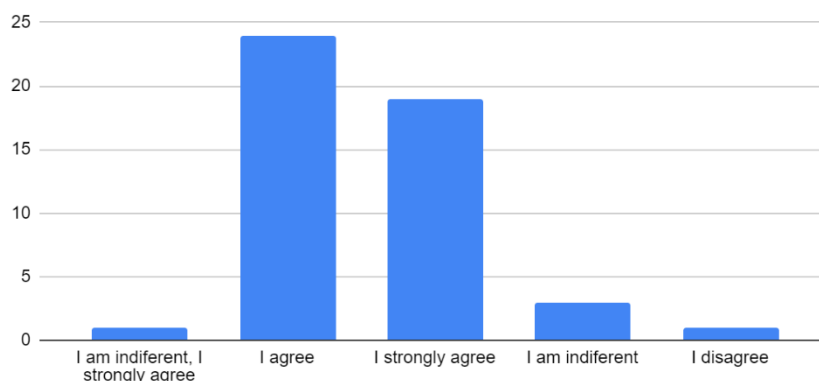

Count of Do you encourage your students to engage in entrepreneurship experience:

Pyetjes se sa i inkurajojnë nxënësit e tyre të merren me sipërmarrje në fushën që studiojnë, mësuesit e AFP-së iu përgjigjën shumë pozitivisht në masën 60.4% me vlerësimin "I inkurajojnë shumë", më pas rreth 22.6% i inkurajojnë, 17% i inkurajojnë në mënyrë të moderuar dhe nuk ka asnjë mësues që deklaron se nuk i inkurajon nxënësit e tij drejt sipërmarrjes..

Count of How do you rate the statements below related to entrepreneurship in Agri-Food Sector:

Count of How do you rate the statements below related to entrepreneurship in Agri-Food Sector:

Në pyetjen nëse mësuesit e AFP-së i ndihmojnë nxënësit e tyre të zhvillojnë aftësi udhëheqëse në fushat e bujqësisë, mjekësisë veterinarë dhe ushqimit, mësuesit e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë u përgjigjën në masën më të madhe se e ndiejnë këtë, me rreth 37.7%, pastaj i ndihmojnë shumë në masën 35.8%, mesatarisht 17% i ndihmojnë, rreth 5.7% përgjigjen se i ndihmojnë pak, dhe rreth 3.8% e tyre përgjigjen se nuk i ndihmojnë në këtë aspekt.

Ndaj pohimit se institucioni ku punojnë ka si objektiv kryesor zhvillimin e sipërmarrjes së nxënësve, mësuesit e AFP-së u përgjigjën kryesisht dakord dhe shumë dakord.

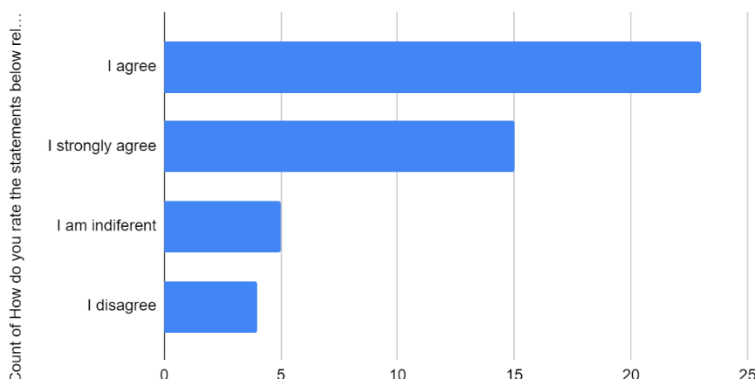
Ndaj pohimit në lidhje me përfshirjen e njohurive që lidhen me sipërmarrjen në një lëndë specifike arsimore, mësuesit e AFP-së u përgjigjën kryesisht dakord, shumë dakord, dhe disa prej tyre u përgjigjën indiferentë dhe jo shumë dakord. To the statement regarding the illustration of knowledge related to entrepreneurship through teaching practices, the VET teachers mostly answered agree, very agree, and only a few of them answered indifferent.

Ndaj deklaratës në lidhje me përfshirjen e detyrueshme të nxënësve në sipërmarrje për të përmbushur detyrimet e shkollës, mësuesit e AFP-së janë përgjigjur kryesisht "shumë dakord, dakord", dhe vetëm disa prej tyre nuk janë dakord.

Ndaj deklaratës në lidhje me përfshirjen e stafit mësimdhënës në trajnime që lidhen me promovimin e sipërmarrjes, mësuesit e AFP-së janë përgjigjur "shumë dakord dhe dakord", dhe shumë pak prej tyre janë indiferentë.

Count of How do you rate the statements below related to entrepreneurship in Agri-Food Sector:

Lidhur me pohimin në lidhje me institucionin ku punojnë nëse objektivi kryesor është promovimi i sipërmarrjes së studentëve, mësuesit e AFP-së u përgjigjën shumë dakord, dakord, indiferentë, dhe pak prej tyre nuk pajtohen.

Për pohimin në lidhje me përfshirjen e njohurive rreth sipërmarrjes në kurrikulën aktuale mësimore, mësuesit e AFP-së u përgjigjën në masën më të madhe dakord, pastaj shumë dakord, indiferent, negativ.

Për pohimin në lidhje me ekzistencën e politikës së financimit të sipërmarrjes nga institucioni ku punojnë, mësuesit e AFP-së u përgjigjën me indiferencë në masën më të madhe, dakord, plotësisht dakord, nuk pajtohem dhe aspak dakord. Përgjigjet janë shumë të larmishme dhe të gjitha me frekuencë të lartë, gjë që tregon se në lidhje me këtë pohim ata nuk pajtohen dhe kanë mendime të ndryshme.

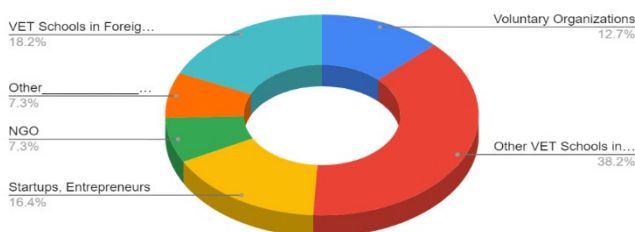

Për deklaratën në lidhje me theksin në promovimin e sipërmarrjes në takimet dhe mbledhjet e stafit mësimdhënës, mësuesit e AFP-së u përgjigjën "dakord", "shumë dakord", "indiferentë", "nuk pajtohem" dhe "deri diku nuk pajtohem". Po, dhe në lidhje me këtë deklaratë, ndryshimi i lartë në përgjigjet e mësuesve të AFP-së është i dukshëm.

Për deklaratën në lidhje me mbërritjen e sipërmarrësve të njohur në seminarët dhe konferencat e organizuara për të ndarë përvoja dhe praktika të mira, mësuesit e AFP-së u përgjigjën "dakord", "shumë dakord", "indiferentë", "nuk pajtohem" dhe "aspak dakord". Përsëri, vihet re larmia e lartë e përgjigjeve, gjë që tregon se edhe mësuesit e AFP-së mendojnë ndryshe për këtë pyetje.

Për deklaratën në lidhje me inkurajimin e stafit të institucionit për të krijuar lidhje me sipërmarrjet private, mësuesit e AFP-së u përgjigjën "dakord", "plotësisht dakord", "indiferentë", "nuk pajtohem" dhe "aspak dakord". Përsëri, vihet re larmia e lartë e përgjigjeve, gjë që tregon se edhe mësuesit e AFP-së mendojnë ndryshe për këtë pyetje.

Count of Institucioni ku jepni mësim a zhvillon marrëveshje bashkëpunimi për nxitjen e sipërmarrjes me partnerë si:

Pyetjes nëse institucioni ku ata japin mësim zhvillon një marrëveshje bashkëpunimi për të promovuar sipërmarrjen, mësuesit e AFP-së të shkollave profesionale në Shqipëri dhe Kosovë u përgjigjën në masën më të madhe se kanë marrëveshje me shkolla të tjera profesionale në vend (38.2%), kanë marrëveshje me shkolla dhe profesionistë të tjerë jashtë vendit (18.2%), 16.4% e tyre kanë marrëveshje me startup-e dhe biznese sipërmarrëse, 12.7% marrëveshje me organizata vullnetare, etj.

Pyetjes së hapur se cilat përmirësime mendojnë se janë të nevojshme në shkollën profesionale ku punojnë, mësuesit e AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë u përgjigjën në masën më të madhe se kanë

nevojë për më shumë laboratorë për të zhvilluar eksperimentet dhe praktikat e tyre mësimore, kanë nevojë për trajnime të vazhdueshme në lidhje me lëndët dhe teknologjinë e tyre, kanë nevojë për investime në projekte që lidhen me krijimin e startup-eve, kërkojnë më shumë burime mësimore dhe shkëmbime me shkolla të tjera të të njëjtit profil brenda dhe jashtë vendit të tyre.

Pjesa 3. Analiza e intervistave me sipërmarrës aktivë në fushat e bujqësisë, mjekësisë veterinarë dhe ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë

Intervistat me sipërmarrës në fushat e Bujqësisë, Mjekësisë Veterinarë dhe Ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë kanë gjeneruar disa përgjigje interesante. Intervista përmbante gjithsej pesëmbëdhjetë pyetje të formuluar në një mënyrë të tillë që të ofronin një pasqyrë të qartë të aktivitetit sipërmarrës dhe vështirësive të ndryshme në këta sektorë specifikë. Në përgjithësi vihet re se nuk ka dallime thelbësore midis sipërmarrësve në Shqipëri dhe atyre në Kosovë.

Pyetja e parë synonte të kuptonte arsyet pse u mor vendimi për të filluar këtë biznes. Përgjigjet tregojnë se kishte pak a shumë të njëjtat arsye ku mund të përmendim arsyet ekonomike, arsyet personale ku theksojmë nevojën për pavarësi dhe gjithashtu nevojën për të bërë një ndryshim.

Pyetja e dytë kishte të bënte me këshillat më të vlefshme që mund t'i jepeshin dikujt që donte të fillonte biznesin e tij. Shumica e të intervistuarve ranë dakord për faktin se duhet të tregohet kujdes me planifikimin e shpenzimeve, sigurimin e fondeve financiare, imazhin dhe marketingun etj.

Pyetja e tretë është një pyetje disi pragmatike që lidhet me nivelin e vetëbesimit individual dhe shkallën e vetëbesimit. Shumica e tyre kanë qenë optimistë dhe kanë qenë pozitivë për të ardhmen, duke shprehur se biznesi i tyre do të ketë sukses.

Pyetja e katërt është një pyetje që synon të kuptojë perceptimin e vështirësisë së të qenit sipërmarrës si në Shqipëri ashtu edhe në Kosovë. Përgjigjet ishin pak a shumë të njëjta, pasi sipërmarrësit në Shqipëri dhe në Kosovë mendojnë se është shumë e vështirë të jesh sipërmarrës pasi duhet të përballesh me një sërë vështirësish si mungesa e fondeve, mungesa e financimit, mungesa e mbështetjes nga shteti, mungesa e tregut, etj.

Pyetja e pestë lidhet me nivelin e suksesit të biznesit deri në atë moment, pra si ka përparuar biznesi juaj gjatë këtyre viteve. Shumica e përgjigjeve tregojnë se pronarët e bizneseve janë të kënaqur me rezultatet e deritanishme, edhe pse preferojnë të ecin përpara ngadalë në mënyrë që të mos përballen me probleme financiare në të ardhmen e afërt.

Pyetja e gjashtë, e cila lidhet me ndikimin e arsimit teknik ose profesional në nisjen dhe zhvillimin e biznesit tuaj, shumica e përgjigjeve nga sipërmarrësit në Shqipëri dhe Kosovë tregojnë se arsimi ka pasur njëfarë ndikimi, por nuk ka qenë faktori kryesor pasi përvoja është faktori vendimtar për një sipërmarrje.

Për pyetjen e shtatë, e cila lidhet me inkurajimin ose afrimin e studentëve për të punuar në këto biznese, shumica e të intervistuarve janë shumë të gatshëm t'u ofrojnë punësim të rinjve që janë të interesuar të zhvillojnë karrierën e tyre në këto profile.

Pyetja e tetë ishte një pyetje që lidhej me periudhën më të vështirë për të qenë sipërmarrës. Shumica e përgjigjeve pohojnë se periudha më e vështirë është periudha fillestare kur gjithçka është e panjohur dhe ka një nivel të lartë mosbesimi dhe frike nga dështimi.

Pyetja e nëntë në lidhje me atributet që duhet të ketë një sipërmarrës për të pasur sukses në tregun e punës ka rezultuar në përgjigje të ndryshme pasi njerëz të ndryshëm kanë mendime subjektive në lidhje me cilësitë që duhet të zotërosh për të pasur sukses në biznes, por të gjithë u përgjigjën se mbi të gjitha nevojiten më së shumti guximi dhe aftësitë udhëheqëse.

Pyetja e dhjetë lidhet me përvojën e fituar dhe mësimet e nxjerra gjatë viteve të sipërmarrjes në biznes. Përgjigjet e sipërmarrësve nga Shqipëria dhe Kosova kanë qenë pak a shumë të ngjashme pasi kanë arritur në një pikë të përbashkët se me punë, përkushtim dhe durim mund të arrijnë gjithçka dhe të kapërcejnë çdo vështirësi edhe në profile që paraqesin specifika të caktuara dhe si rezultat disa rreziqe shtesë me të cilat duhet të përballeni.

Pyetja e njëmbëdhjetë është një nga pyetjet më të rëndësishme pasi lidhet me mundësinë e sigurimit ose gjetjes së burimeve të financimit për të filluar një biznes, dhe kuptohet se si për sipërmarrësit nga Shqipëria ashtu edhe për ata nga Kosova, nuk ka qenë e lehtë të sigurohen burime financiare dhe vështirësia dhe pengesa kryesore për çdo lloj sipërmarrjeje mbetet pikërisht pamundësia për të siguruar burimet e nevojshme të financimit.

Pyetja e dymbëdhjetë synon të hulumtojë disa tregues që përcaktojnë suksesin e një sipërmarrësi të ri në treg. Normalisht, kjo pyetje ka gjeneruar përgjigje të ndryshme dhe subjektive, por mund të biem dakord për faktin se për të qenë i suksesshëm në një treg si një sipërmarrës i ri dhe veçanërisht në disa fusha që paraqesin rreziqe të tjera shtesë, duhet të ruani një imazh të qëndrueshëm me kalimin e kohës duke përdorur reklamimin në avantazhin tuaj, duhet të përpiqeni të ruani një nivel të qëndrueshëm të shitjeve, por edhe të kostove me kalimin e kohës dhe duhet të jeni gjatë gjithë kohës të përditësuar me teknikat e reja të marketingut në sektorin tuaj të biznesit.

Pyetja e trembëdhjetë është përsëri një pyetje subjektive që ndryshon sipas karakteristikave personale dhe psikologjike të secilit sipërmarrës, si në Shqipëri ashtu edhe në Kosovë. Pyetjes se çfarë cilësish duhet të ketë një udhëheqës për t'u konsideruar i suksesshëm, sipërmarrës të ndryshëm i janë përgjigjur në mënyra të ndryshme. Por të gjitha përgjigjet kanë një emërues të përbashkët që do të thotë se që një udhëheqës të jetë i suksesshëm mbi të gjitha, ai duhet të jetë komunikues pasi do t'i duhet të merret me shumë aktorë të tjerë në biznesin e tij, fleksibël sipas situatave të ndryshme ekonomike, politike, atmosferike, të cilat ndryshojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe në mënyrë që të shikojë përpara pasi duhet të jetë vazhdimisht i fokusuar drejt së ardhmes. Pyetja e parafundit ose e katërbëdhjetë është një pyetje perceptuese rreth çelësit të suksesit ose faktorit kyç përcaktues në suksesin e sipërmarrjes dhe edhe një herë logjika e përgjigjeve të marra është konvergjuar në disa karakteristika të tilla si puna, këmbëngulja, durimi, planifikimi dhe kontrolli i mirë, puna në grup etj.

Pyetja e fundit ose pyetja e pesëmbëdhjetë është gjithashtu një pyetje e rëndësishme sepse në një situatë të paqëndrueshme politike dhe ekonomike si në Shqipëri dhe Kosovë, mbetet e rëndësishme të dihet nëse shteti do t'i mbështesë këto lloj ndërmarrjesh dhe nëse nevojiten vërtet më shumë lehtësira tatimore, mbështetje financiare, subvencione, kredi me kushte të favorshme, etj.

Në përfundim të kësaj analize të pesëmbëdhjetë pyetjeve të bëra sipërmarrësve aktivë në fushat e Bujqësisë, Mjekësisë Veterinare dhe Ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë, mund të konkludojmë se situata e kësaj natyre sipërmarrjeje si në Shqipëri ashtu edhe në Kosovë është e kënaqshme, por ende e pamjaftueshme pasi vërehen vështirësi në financim, në promovimin e produktit ose shërbimit të ofruar, në arritjen e konsumatorit përfundimtar apo

edhe në nivelin e mbrojtjes nga situatat e vështira dhe rreziqet specifike për këtë sektor. Këto vështirësi dhe pengesa mund t'i dekurajojnë të rinjtë që duan të kenë sipërmarrjen e tyre nesër në këta sektorë për të ndërmarrë këtë hap. Prandaj, është e nevojshme që si organet shtetërore ashtu edhe shoqatat e ndryshme joqeveritare me fokus në bujqësi, ushqim apo shërbime veterinare, të ndërmarrin iniciativa dhe masa në mbështetje maksimale të sipërmarrjeve të kësaj natyre.

Përfundime

Ky Raport ofron ide të dobishme për shkëmbim idesh për kurrikulat e propozuara në të ardhmen mbi arsimin AFP në Shqipëri dhe Kosovë. Raporti duhet të dalë me disa rezultate dhe rekomandime cilësore.

Kapaciteti i rajoneve për të mbështetur proceset e të nxënimit dhe inovacionit është një burim kyç i avantazheve konkurruese, një shumëzues i aktivitetit ekonomik, punësimit dhe zhvillimit (OCDE, 2017). Brenda procesit të integritetit në BE dhe aksesit në financimin e aktiviteteve në zonat rurale, aktorët publikë janë të vetëdijshëm për këtë koncept të ri që lidh inovacionin me zonat rurale. Edhe pse ky është një koncept mjaft i ri në Shqipëri, nevoja për të qenë në përputhje me vendet e tjera është një domosdoshmëri.

Forcimi i institucioneve rurale dhe zhvillimi i kapacitetit organizativ në nivel lokal dhe kombëtar janë pra thelbësore për zhvillimin dhe menaxhimin e hapësirave të reja rurale-urbane që dolën nga reforma e re territoriale. Nevoja për bashkëpunim midis institucioneve konsiderohet e rëndësishme dhe kërkohet aftësi e lartë në institucionet rurale për t'u përballur me aktivitete të tjera në zonat rurale që kanë të bëjnë edhe me inovacionin, mjedisin dhe turizmin.

Shpërndarja e aftësive është mjaft e ngushtë midis profileve. Kjo konfirmon se grupi i profileve i referohet të njëjtës familje aftësish dhe kompetencash dhe këta profesionistë duhet të jenë në gjendje të kalojnë nga një profil në tjetrin gjatë gjithë karrierës së tyre.

Intervistat tregojnë se administrata publike ende ka një nevojë urgjente për të përmirësuar aftësitë e buta.

Në përgjithësi, gjendja dhe cilësia e këtyre shkollave nuk janë në nivelin e duhur, sepse këto shkolla përballen me shumë sfida, të tilla si mungesa e bashkëpunimit të duhur me bizneset, përshtatja e pamjaftueshme me tregun e punës, infrastruktura dhe pajisjet e pamjaftueshme, mungesa e laboratorëve dhe punëtorive, mungesa e mësimdhënies dhe të nxënimit praktik dhe trajnimit në vendin e punës, mungesa e materialeve mësimore dhe mungesa e shërbimeve të orientimit dhe këshillimit në karrierë në ciklin paraprak shkollor.

Aktualisht, një numër i konsiderueshëm kualifikimesh të ofruara në shkollat profesionale nuk bazohen në nevojat e tregut të punës, standardet profesionale mungojnë për shumë profile, kurrikula për lëndët e përgjithshme nuk është përditësuar dhe vendimet për hapjen e profileve të caktuara merren pa ndonjë analizë të duhur të nevojave të tregut të punës. Miratimi dhe fillimi i zbatimit të kurrikulave të reja u shty me idenë për të finalizuar dhe miratuar fillimisht Kurrikulën Bërthamë për AFP-në, për të intensifikuar procesin e hartimit të standardeve të profesionit dhe mbi këtë bazë për të unifikuar qasjen dhe strukturën e kurrikulave të hartuara për profilet profesionale, si dhe për të siguruar ndërlidhjen me nevojat e tregut të punës.

Mësimdhënia është kryesisht teorike, ndërsa mundësitë për zhvillimin profesional të mësuesve në përmirësimin e aftësive pedagogjike dhe kryerjen e mësimdhënies dhe të nxënimit praktik janë të kufizuara. Edhe rruga e përgatitjes profesionale të mësuesve (para shërbimit) për AFP-në nuk është e qartë.

Një tjetër sfidë e AFP-së mbetet kryerja e mësimdhënies dhe të nxënimit praktik (në shkollë dhe në vendin e punës). Mungojnë punëtorë për shumë profile, edhe nëse ekzistojnë, ato nuk mund të shfrytëzohen plotësisht për shkak të pajisjeve të vjetruara (ose mungesës së tyre), mungesës së lëndës së parë (materialeve të konsumueshme) të nevojshme për trajnim praktik dhe përgatitjes së pamjaftueshme të instruktorëve për kryerjen e mësimdhënies dhe të nxënimit praktik. Nga ana tjetër, pilotimi i arsimit të dyfishtë nuk ka filluar ende. Sfidat në ofrimin e të nxënimit në punë janë të ndryshme, si nga ana e shkollave ashtu edhe nga ana e punëdhënësve. Pavarësisht gatishmërisë së punëdhënësve për të pranuar studentë për të nxënimit në punë, ata në përgjithësi nuk kanë kapacitet për të akomoduar një numër të madh studentësh.

Rekomandime

Multidisiplina e menaxhimit të territorit ngre nevojën për të përshtatur programet arsimore me çështjet e ardhshme për shkak të Acquis, integritit të Shqipërisë në BE dhe reformës së re territoriale.

Qasja në fondet e BE-së dhe mundësia për t'i përthithur ato kërkon më shumë trajnim mbi politikatat e BE-së, aftësi shkrimi projektesh, inovacion dhe aftësi të buta.

Informacioni mbi ndikimet e politikave është një burim parësor për politikëbërësit, për këtë arsye analiza e ndikimit dhe metodat sasiore janë aftësi të rëndësishme që duhet të përfshihen në programet e trajnimit AFP.

Arsimi AFP nuk duhet vetëm të specifikojë aftësitë e secilit profesion, por edhe kompetencat. Kurrikulat e propozuara duhet ta marrin në konsideratë këtë element pasi është thelbësor për përmirësimin e kurrikulave të AFP-së. Ky element mungon në të dy vendet.

Referencat

1. INSTAT (2023). Statistical Database, <http://databaza.instat.gov.al> (last accessed 28 June 2024).
2. Muço, K., & Balliu, G. (2018). Crescita economica e corruzione: quale impatto nei paesi balcanici?(Growth and corruption: What impact in the Balkan countries?). *Moneta e Credito*, 71(284), 297-309.
3. INSTAT (2024). Labor market in Albania 2023. www.instat.gov.al
4. European Training Foundation. (2023). Education, skills and employment – trends and developments, p. 55. <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-11/ETF%20CrossCountry%20Monitoring%20Report%202023%20FINAL%20%20%281%29.pdf>
5. European Union (2020). Report. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf
6. Gëdeshi, I., & King, R. (2018). *New trends in potential migration from Albania*. Friedrich Ebert Stiftung.
7. Paisley C. 2013. Engaging youth in agriculture: Investing in our future. Global Food for thought. The official blog of the global agricultural development initiative.
8. IFAD. 2012. Youth in agriculture: Special session of the Farmers' Forum Global Meeting, 18 February 2012, IFAD, Rome
9. Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological methods & research*, 10(2), 141-163.
10. Atkinson, R., & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *Social research update*, 33(1), 1-4.
11. Mahin Naderifar, Hamideh Goli, and Fereshteh Ghaljaie. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides in Development of Medical Education* 14, 3 (Sept. 2017). <https://doi.org/10.5812/sdme.67670>